

TILPASNINGER OG UTFORDRINGER

Disse utbyggingene og forandringene i TTs virkeområder har skjedd i løpet av en 50-års-periode. Turistforeninga har vel etterhvert endret holdning til disse utbyggingssakene fra å akseptere inngrep og anlegg, til å søke å påvirke og justere på planene, til at den i dag aktivt arbeider mot prosjekter som vil få urimelige skadevirkninger i forhold til nytteverdiene. Turistforeningene i Norge koordinerer nå sitt naturvernengasjement gjennom turistforeningsforbundet.

Jeg har foretatt en gjennomgåelse av de meget omfattende endringer turistforeningas interesseområder har gjennomgått siden 50-års-jubileet. En slik samlet oversikt sier mye om hvor lite vi har igjen av uberørte områder, og hvor viktig det er å forklare hvilke interesser turistforeninga og friluftslivet generelt har i disse områdene.

Turistforeninga har søkt å tilpasse seg de anlegg og inngrep som har kommet. For noen områder og hytter er vi blitt tvunget over på andre driftsmåter, og vi må søke andre målgrupper enn dem som var her tidligere.

Parallelt med endringene i fjellet, har bedre kommunikasjoner, privat hyttebygging, lettere turutstyr osv. også i vesentlig grad endret ferievaner og folks muligheter for ferie til fjells.

Stadig flere bruker fjellet i ferien, enten det er fra privat hytte, med teltutstyr eller på turer fra hytte til hytte. Og jubileumsåret kommer i en tid da folk igjen i økende grad søker det frie fjell-liv med lett sekk på tur fra hytte til hytte.

Trondhjems Turistforening driver sin virksomhet i områder som fortsatt er av landets fineste fjellturområder. Å skjerme disse områdene mot ytterligere inngrep er en viktig del av foreningas virksomhet i årene som kommer.

Jeg fant, jeg fant...

Eller Klippe, klippe...

På skattejakt i gamle beretninger og årbøker

Av FRANCK RINDAL

Fra 1887 til 1894 ga T.T.'s styre ut en liten årsberetning. I 1895 ble denne økt noe i sidetall, og formatet ble det samme som vi har i dag. Stoffmengden og bildematerialet ble imidlertid stadig større, og sidene ble flere og flere i beretningene som fulgte, men først i 1927 fikk foreningen en virkelig årbok. Den er med årene blitt fyldigere og fyldigere, og har fått en god mottakelse og ofte rosende omtale i pressen.

T.T.'s årsberetninger – senere årbøker – er langt på vei blitt litterære og kulturhistoriske skattkister både for lek og lærd – og andre «askeladder».

Redaksjonen har gravd litt i kistene – i egen interesse først og fremst – men også i håp om at flere kanskje ville ha glede av de glimtene og «perlene» vi har funnet fram til i de 94 beretningene og årbøkene foreningen har gitt ut i løpet av sitt snart 100-årige liv.

Vi har valgt å klippe fra de mest interessante bøkene fra tiden før 1970, fordi vi tror at de siste 17-18 årbøkene er så godt kjent både av våre medlemmer og av lesere for øvrig, at artikkelrepriser og sitater kan virke unødvendige og uinteressante – i alle fall i historisk sammenheng.

Og her kommer altså våre valg – vår klippesamling – subjektivt vurdert, men kronologisk presentert:....

Fra årsskriftet 1897

Vi starter med en liten perle av en beskrivelse av Nedalen slik kanskje mange flere enn overrettssakfører Olaf Richter har opplevd den....

Nedalen

Lunt, bortgjemt som en Fugls Rede i Skogen ligger denne lille Fjeldgård mellom de hvite Birkestammer nede ved Nea. Eierne har ryddet hver Plet her lige under Sylene, hugget og kjørt hver Tømmerstok. For solid og velgjort må alting være, hvor Snestormen raser i ugevis om Vinteren, og Ski og Truger er det eneste Middel til at nå nærmeste Nabo to Mil borte. Stuerne er koselige, og Folkene har Fjeldbøndernes lyse Sind og elskverdige Gjæstfrihed. Det er, som kommer man til gamle Venner; der disktes op med det bedste i Madveien, og Folkene formelig kappes om at gjøre én Livet behageligt.

At leve her en Sommer, det er Helsebod for et blegt, forkavet Bymenneske. Man ligger på Volden og ser op til Lillesylen på den ene Kant, Skarsfjeld på den anden. Nedigjennem Dalen glitrer Nea i tusen Slyngninger, og en Aftentur i Båd på dens stille Vande vilde være det stemningsfuldeste i Verden, hvis ikke Myggen af og til havde blandet sin Gift i Glædesbægeret.

Nedalen er et Centralpunkt i Syltrakterne. Man kan gjøre Ture over til Essand, en af de fiskerigeste Søer nordenfjelds, og Kvarter kan nu tages på Turistforeningens nye Hytte på Storeriksvold. Der kan gjøres Besøg over Grænsen til den svenske Turistforenings Hytte nedenfor Sylene, og man kan tage en Afstikker hen til den vakre Stuesjø.

I det hele har Nedalen en stor Fremtid for sig som Turistkvarter. Den trønderske Ungdom må vel en Gang se til at finde derop, når Velocipedgalskaben med Rekordsætning på de støvede Landeveie er tilende.

Fleip eller fakta? Schulz' forsøk kan jo gjentas!

Smånotiser

Mange har kanskje læst om, at halvdøde Fiske kommer i fuld Vigør igjen ved at pensles med Kognak i Munden. I 1889 gjorde jeg et lidet Eksperiment som stadfæstede denne Antagelse.

En Aften, jeg stod og fiskede ned ved Tya, faldt Tingen mig ind. Jeg gik op efter lidt Kognak og med et græsstrå dryppede jeg nogle Dråber Kognak ind i Munden på en liden Ørret, som tilsyneladende livløs lå i det fugtige Græs, og før Forsøget lå urørlig på Siden i Vandet.

Efter nævnte Dosis la jeg den ned i Elven. Den stod straks på ret Kjøll og – vips slog den et Par Slag med Halen – og væk var den.

C. S.

Fra årsskriftet 1898

I foreningens 10-årsmedling finner vi følgende om bestyrelsens sammensetning og om eksklusjonen av byens vognmenn som ikke betalte sin kontingent!

På det konstituerende møte 16/12-87 valgtes som bestyrelse:

Kjøbmand H.I. Bauck

Bogholder Joh. M. Bernhoft

Konsul R. Kjeldsberg

overlærer Carl Schulz

Kaptein A. Wessel

I første bestyrelsesmøde valgtes til formand overlærer Schulz, som har indehavt denne funktion i de forløbne 10 år.

På den i byen udlagte og rundt om i det nordenfjeldske omsendte lister indtegnedes 273 medlemmer, hvoraf 10 kvinder og 1 livsvarigt medlem.

Foreningens medlemsantal har gjennom årene holdt sig nogenlunde konstant. Uagtet adskillige medlemmers fraflytning fra byen, dødsfald m.v., og uagtet i 1892 24 ved foreningens stiftelse som medlemmer antegnede vognmænd måtte udslettes af medlemslisten, fordi de ikke vilde betale sine kontingenter, har medlemsantallet aldrig været under 230. Ved begyndelsen af 1897 var medlemsantallet 271, hvoraf 4 kvinder, 2 livsvarige medlemmer: Kjøbmand A.L. Hansen, Trondhjem og kgl fuldmægtig i rigsarkivet E.A. Thomle, Kristiania. Af disse 271 medlemmer er 28 udenbyes eller bosatte i udlandet.

Fra årsskriftet 1899

Gamle Ola Stugudal gir en artig beskrivelse av ruten Stugudal – Ljusnedal – Härjedalen og etterlyser T.T.'s interesse for denne ruten:

Stuedal – Ljusnedal og Herjådalen

(ved Ola Stugudal)

I denne Tid, da Turisterne hovedsagelig ved Initiativ af Trondhjems Turistforening, såatsige har gået angrebsvis tilværks for at underlægge sig Ruter og Veie i Grænse-Fjeldene på Strækningen Røros–Tydalen og Meraker, må det siges at være en Mærkelighed, at den gamle Vei over Stuedal til Ljusnedal eller Herjeådalen i Sverige ikke hidtil har vakt Turisternes Opmærksomhed, så den er blevet opgået og beskrevet.

Denne Vei, foruden at have sine historiske Minder, byder på så rig og afvekslende Høifjeldsnatur, som de fleste af de på disse Trakter af Turisterne hidtil erobrede Ruter. Historisk derved, at det var ad denne Vei så mange svenske Pilegrime velfartede til Trondhjemsdomens Helligdom, og – hovedsagelig under Herjeådalens Forening med Norge, men også langt ind i det 19de Århundrede – blev Veien benyttet som Handelsforbindelse mellem Herjeådalen og Trondhjem, efter hvilken Trafik den endnu den Dag i Dag bærer tydelige Mærker ved de mange Stenvarder, som kanske i hundreder af År har trodset Tidens Tand og de dybe Veigrøfter som endnu på mange Steder kan retlede den ukjendte Turist, som ad denne Vei voved sig ind i Naboriget.

Efter ovennævnte Trafik mellem Trondhjem og Herjeådalen er det, at Stuedal har sit Navn, thi førend denne Dal endnu var beboet efter den sorte Død – at Stuedal har været mere beboet før den sorte Død, er en Kjendsgjerning – var der her ved den søndre Ende af Stuesøen opsat en Stue, hvor de Reisende kunde overnatte. Dette kunde også trænges både før og efter den 5 Mil lange Vei, med tunge Kløve, kanskje både på Folk og på Hesteryggen.

Markedsføring av T.T. – og fjellturismen – skjedde på mange måter bl.a. i form av «turistbidrag» til ungdom.

Bestyrelsen vil til Sommeren stille til Disposition 4 Bidrag – å Kr. 20.00 eller Kr. 25.00 – til Skoleelever til en Fod- eller Fjeldtur, samt

desuden Kr. 20.00 for det bedste Bidrag til Årsskriftet fra nogen af dem som har fået nævnte Bidrag fra Foreningen eller fra andre unge Mennesker. Turistforeningen vil bistå dem, som får disse Turistbidrag, med at opsætte passende Fjeldture. De, som får sådanne Bidrag, skal til Turistforeningens Bestyrelse indlevere Reiseberetning.

Bestyrelsen har ligeledes havt under Overveielse, hvorledes den bedst skulde fremme Interessen for **Hønseshold** i de Bygder, hvoriggennem Turistruterne ligger. Det er på Turist- og Skydstationerne mangen Gang slem nok, at ikke et eneste Æg er at opdrive.

Fra årsberetningen 1899 - 1900

Det kunne være ulike grunner til at foreningens beretning ikke kom ut enkelte år, slik som her:

Bestyrelsen maa høilig beklage, at den iaar ikke har faaet istand noget aarsskrift, som den nu i en længere aarrække har kunnet udgive. Bestyrelsens egne medlemmer har i den forløbne sommer ved udenlandsreiser og private gjøremaal o.s.v. været forhindret fra at opgaa nye ruter og foretage inspektionsreiser. Veiret ifjorsommer gjorde tillige saadanne reiser saa omtrent umulige.

Saa beklageligt det end er, maa iaar kontinuiteten i foreningens aarsskrifter afbrydes.

Til næste aar vil aarsskriftet igjen optages. Man har allerede noget materiale til disposition.

Fra årsskriftet 1901

God reklame er ikke å forakte, særlig når den gis av folk som vet hva de snakker om. At Trollheimen og våre hytter der tidlig ble satt pris på, viser følgende:

Trollheimen

For os fjeldfolk her sydpå falder det ikke saa vanskelig at komme nordenfjelds, som man skulde tro. Riktignok kommer de færreste forbi Jotunheimen; men mange har dog kjære minder fra Trøndelagen, ja, Helgeland, Nordland og Finmarken.

Gjevillvasshytta mot Okla og Gjevillvasskammene 1927.

Underlig nok skulde jeg, som har havt den lykke fremfor de fleste at færdes i næsten alle landets fjeldstrøg, først i sidste sommer komme til **Troldheimen**. Det havde vinket mig i saa mange år. Forlængst var ruten opstukket og alle forhåndsundersøgelser udførte. Men til min ærgrelse havde turen måttet opsættes gaa gang.

Nu vil jeg straks sige, at mine forventninger ikke var små. Noget maatte jeg også have igjen for mine utilfredsstillende længsler. Men lad mig også sige det straks: sjelden har jeg havt en heldigere tur, og sjelden er mine forhaabninger blevet mere overtrufne.

For det første er det nyt land. Dernæst er strøget lidet besøgt, endelig er de indfødte man træffer på, af en anden art en de vi træffer her sydpå – tre betingelser, en ældre fodgjænger ved at vurdere. Men først og sidst er det arbeide, her er udført af Trondhjems og Christiansunds turistforeninger i alle henseender førsterangs. Vi sydpå blir jo altid imponeret af det storstilede ved det trønderske: natur, folkekarakter, den ældgamle kultur. Skjønt vi med rette er

stolte af «Den norske turistforenings» hytter og stel, protesterer jeg alligevel mod at regnes for en, der overdriver, naar jeg sætter Troldheimshytten, Storli, Aversjøhytten i første række.

Det maa forundre, at der ikke er gjort mere reklame for disse strøg. Med den storartede adkomst over Hovin station gjøres en Troldheims-tur billigere end en tilsvarende i Jotunheimen, og – ikke mindre lønnende!)

Fra årsskriftet 1902

Tanken om en landsforening for turistforeningene er ikke ny. Men den kom da – omsider!

Til

Bestyrelsen for Trondhjems Turistforening

Ifølge nedenstående skrivelse af 3die januar dette år blev T.hjems turistforening inbudt til at deltage i møde i Kristiania 9de februar d.å. for stiftelse af «Landsforening for turistvæsenet i Norge.»

«Allerede i 1898 fremholdtes det i anledning af et af arbejdsdepartementet fremsat, men ikke af stortinget bifaldt forslag om ansættelse af en konsulent i turistvæsenets anliggende for nævnte departement, at det private initiativ og den private ledelse måtte formå at føre udviklingen videre, uden at det offentlige griber mere direkte ledende og bestemmende ind. Der blev derunder pegt paa hensigtsmæssigheden af, at der her ved private bestræbelser søgtes en sammenslutning til udvikling af de fælles interesser.

Da der imidlertid siden den tid ikke fra privat hold er gjort noget skridt til istandbringelse af et organ eller sammenslutning at vedkommende interesserede til fremme af turistvæsenet hertilands, lod arbejdsdepartementet den 19. april f.å. udgå indbydelse til landets turistforeninger om at lade sig repræsentere ved et møde i Kristiania til drøftelse af dette spørgsmaal.

Paa det i henhold hertil den 29. oktober 1902 afholdte møde var repræsentanter for forskellige landsdele og interesser tilstede.

Til at lede mødets forhandlinger valgtes undertegnede. Efterat en komite, bestående af dhrr. kaptein Aanesen, dampskibsexpeditør Berg-Hansen, driftsbestyrer Didrikson, expeditionschef Heyerdahl, bankchef Kielland-Torkildsen og overretssagfører Krag, havde

udarbeidet udkast til love for en «Landsforening for turistvæsenet i Norge», ledsaget af endel «bemærkninger om landsforeningens tilsigtede arbejder», behandlede dette udkast af turistforeningernes ovennævnte repræsentanter i Kristiania paa nye møder i December maaned sidstleden, og besluttede man derefter at indbyde til dannelse af en «Landsforening for turistvæsenet i Norge» i det væsentlige overensstemmende med vedlagte lovudkast med bemærkninger.

I henhold hertil tillader jeg mig herved paa ovennævnte herrers vegne at indbyde til et møde i handelsstandens forenings lokale (Toldbodgaden no. 30, hersteds) mandag den 9de februar førstk. kl. 10 form. Omstående liste bedes i tilfælde velvillig påtegnet og inden mødets afholdelse indsendt til undertegnede (adresse: Historisk museum, Kristiania)».

Dr. Yngvar Nielsen.

Edvard Aanesen.

Denne skrivelse var ledsaget af følgende
Udkast til love for landsforeningen for turistvæsenet i Norge.

*Interessant og informativt om fjellstuene på Dovre.
Schulz kunne dette med korte historier:*

Fjeldstuerne på Dovre

Fjeldstuer paa Dovre byggedes allerede af kong Eystein (1103-1122), bl.a. af hensyn til de pilegrime, som allerede da begyndte at drage op til Nidaros.

Kjørbar vei over Dovre var færdig først 1788. Man havde da den berygtede «Vaarstien» mellem Kongsvold og Drivstuen. – Nu går der god chaussé over hele fjeldet. Mellem skydsstationerne Rise i Opdal og Domås er der 71 km. På denne strækning ligger fjeldstuerne: **Drivstuen** i Drivdalen, **Kongsvold**, **Hjerkin** og **Fokstuen**, de to første i søndre Trondhjems amt. Samtlige fjeldstuer tilhører staten og bortforpagtes af den.

Drivstuen ligger 652 m.o.h. Statens tilskud årlig til stationen er kr. 800.00.

Kongsvolds høide over havet er 839 m. Statens tilskud til denne fjeldstue er kr. 1000.00 årlig. Veien over Dovre vedligeholdes af staten.

Veien gjennom Drivdalen fotografert i 1900. Fra årsskrift for 1902. Som dette året forøvrig inneholdt 12 bilder.

Efter åbningen av Nordbanen over Røros mellem Støren og Åmot i 1877 er trafikken over Dove selvsagt meget aftaget.

Fjeldstuerne er gået over til at bli sommerpensionater; men ruten gennem den naturskønne Drivdal og over Dovres mægtige plateau hører fremdeles til de ture, på hvilke man i fremtrædende grad får indblik i Norges imponerende høifjeldsnatur.

C.S.

Fra årsskriftet 1903

Trollheimen – og særlig ruten gennem Svartådalen – har gjort inntrykk på så mange – på ulikt vis. Unge frk. Bjørnstad fra Kristiania opplevde det slik:

Til Trolldheimen gjennom Kvikne – Opdal – Sundalen

(Af. frk. Pauline Bjørnstad)

Vi var tre herfra Kristiania, som havde besluttet at benytte sommeren 1903 til en fodtur i Trolldheimen og nærmeste omgivelser. To af os havde i løbet af en aarrække gennemkrydset en stor del af det søndenfjeldske Norge og havde nu lys til at gjøre bekendtskab med trakterne nord for Dovres brede ryg. Ved «Aftenposten»s velvilje blev vi sat i forbindelse med Trondhjems turistforening, hvis sekretær med stor imødekommenhed gav os alle ønskelige oplysninger om ruter, karter o.l.

Fra Trolldheimshytten tog vi veien ned gennem Svartaadalen, der ingenlunde er nogen «promenade». Stien er vistnok godt blinket indtil Boggevold sæter, men tung at gaa, først over en tilgrod ur, fuld af trærodder og nedfaldne kvister og stammer. Vi maatte i det tætte krat smyge og bøie os under grener og kvister og næsten for hvert skridt bøie disse tilside forat komme frem med vor rypesæk, snart nede ved elven, snart høit oppe i lien. Men at ryddede stier tilgror, det lægger vi ikke paa turistforeningen, men paa alle de udeblevne turister, som burde tælles i hundreder og ikke i tiere, som tilfældet er. Svartaadalen er utvilsomt vakrest at gaa til Trolldheimshytten, da man har de snedækte toppe i heimen foran sig, – fra hytten har man kun Gjeithættas og Trolldhættas skaldede pandebrasker paa begge sider og den stenede elv i midten. Vi overnatted paa Vollan sæter og kom næste dag ned til bygde. 1½ dag efter var vi paa Støren.

Det maa forbause, at Trolldheimen og den her beskrevne rute

idethele er saa lidet besøgt. Den kan ikke nok anbefales. Ingen vil angre paa at have gjort bekendtskab med denne storstilede natur og dette venlige folkefærd, der byder den vandrende turist velkommen som gjest.

Visste dere at foreningen hadde følgende hytter og kvarteravtaler i 1903?

Trondhjems Turistforening eier nu følgende hytter:

Trolldheimshytten i Foldalen, Nordmøre.

Hytten paa Nedalen, Tydalen.

Storerikvold ved Essandsjø, Tydalen.

Kvittyten i Rotledalen almenning, Selbu.

Hytten paa Graakallen.

Hytten paa Storheia.

Dessuden er der til foreningen knyttet følgende private stationer, hvor turister modtages efter de af foreningen oppstillede taxter:

Storli i Lønset, annex til Opdal.

Vollan i sæter i Jøldalen, Rennebu.

Storelvevold i Ridalen, Røros.

Stuedal i Tydalen.

Græslivold i Tydalen.

Gilsaa hytte i Meraker.

Hertil kommer antagelig til sommeren Sundalen (Sondalen), Hegre.

Fra årsberetningen 1904 - 05

Hvordan angriper man Neadalssnota?

Hvorfor ikke følge advokat Gustav Hebers anvisninger – for moro skyld?

Neadalssnota

(Af advokat Gustav Heber)

Neadalssnota er antagelig en af de interessanteste tinder i Trolldheimen. Bestigningen af den er saavidt vanskelig, at man ikke fra nogen kant kan «spadsere» op paa den. Fra sydøstre udløber kan man imidlertid med stor lethed klatre op. Op paa sydøstre udløber kan man komme ad to veie, naar man bestiger fjeldet fra turisthytten i Foldalen. Fælles for begge disse veie er, at man først maa op paa den fjeldryg, som gaar fra Løsetknobben henimod Neadalssnota. Den

letteste og korteste vei op paa denne er formentlig direkte fra det nordenfor liggende dalføre, men det er ogsaa en meget lønnende tur først at bestige Løsetknobben fra nordøst og følge dennes forlængelse vestover. Naar man nu paa den ene eller anden maade er kommen op paa Løsetknobbens forlængelse saa langt frem, at man staar omtrent lige under toppen og ret i øst for samme, støder man paa et ganske lidet vand. Paa dette punkt vil de to foran berørte alternativer for at komme op paa Neaadalsnotas sydøstre udløber let falde i øinene. Det ene alternativ er at gaa nordenom vandet op efter uren, derfra bort paa skraa i sydlig retning i en urefond og fra enden af fonden entre op paa ryggen.

Det andet alternativ er dog at foretrække. Man gaar da søndenom vandet lige paa en skarp eg, som stikker ud fra Neaadalsnotas sydøstre udløber, og som ikke er afmerket paa rektangelkartet. Efter denne eg kan man trygt og sikkert med lethed klive op paa den sydøstre udløber uden at generes hverken af ur eller sne. Fra sydøstre udløber og op paa toppen er veien ikke vanskelig.

Fra toppen kan man gaa ned efter den vestre udløber og derfra ned til Nøstaadalsvand. Skal man videre til Kaarvatn, er det meget fristende at tage denne vei, men jeg vil dog ikke anbefale den til nogen. For det første er der væsentlige fejl i rektangelkartet vedrørende den vestre udløber. Den ser paa dette ud, som den falder stadig nedover. Dette er ikke tilfælde, da der paa den gives mindst 3 større forhøininger, saaledes som ogsaa korrekt angivet paa amtskartet, der i det hele giver et langt bedre billede af denne udløber end rektangelkartet. Desuden ser eggen paa kartet ud, som den skulde være bred i toppen, medens den tvertimod hele veien er meget skarp. (Om disse formentlige fejl er melding allerede afgivet til den geografiske opmaaling i Kristiania).

Selve den vestre eg er imidlertid ikke saa farlig som nedstigningen paa den. Denne er nemlig overmaade brat og gaar paa sine steder gennem meget farlig ur. Da føreren Ole Gundersen og undertegnede gik der, hændte nemlig, at et par svære blokker i uren af sig selv satte sig i bevægelse, uden at nogen af os var kommen disse nær eller havde passeret samme hverken paa oversiden eller nedenfor. Uøvede fjeldvandrere maa jeg derfor bestemt advare mod at gaa ned efter vestre udløber. Mere øvede folk faar selv bedømme vanskelighederne, ligesom de formentlig vil kunne faa supplerende oplysninger

hos føreren paa turisthytten, hr. Ole Gundersen, men jeg tror heller ikke, han vil tilraade turen.

Fra årsberetningen 1906

Interessant og leseverdigg om Fosenhalvøya. Har du vært der?

Fra Fosenkysten

(Af adjunkt Axel Sommerfelt)

Goldt, trist og ensformigt – det er vistnok det almindelige indtryk man faar af Fosenkysten under forbifarten. Her findes intet af den skjønhed, som gjør kystegnene saavel sønden- som nordenfor saa tiltrækkende, hverken vestlandsfjordenes imponerende fjeldmasser, storslagne vildhed og smilende ynde eller Søndmøres og Nordlands fængslende tinderækker; naar undtages et par lave mod sydvest fremspringende nes, Ørlandet og Næs i Bjugn, en ensformig række af flade, mod havet brat affaldende nøgne berg eller koller, som ingensteds hæver sig til synderlig høide eller virker tiltalende ved nogen eiendommelig form.

Og som kystranden er lavere her end baade sønden- og nordenfor, saa ogsaa øerne. Vel danner de for det meste en nogenlunde sammenhengende skjærgaard, som bryder havbølgenes værste magt; men til at verne mod havets storme er de for lave, og den nøgenhed og goldhed, som ellers er saa karakteristisk for udsiden af skjærgaarden, præger derfor her ikke blot øerne, men ogsaa fastlandets ydre rand.

Næsten overalt bare graa berg, hvor nogle græsstraa borer sine rødder ned i revnerne for ikke at slippe taget, naar stormen rigtig sætter ind, og hvor fjeldet ikke stuper brat i havet, en myrdækt strand med en vegetation, fattig og mager som høifjeldsviddens.

Halvøens ydre kystrand er indskaaret af en mængde fjorde; men de allerfleste er saa korte, at de helt til inderste bund bærer samme golde præg; først inde i de lidt dybere fjorde er havstormenes ødelæggende kraft bruddt, og først her ser man derfor nogen sterkere bebyggelse; udenfor derimod kun et enkelt hjem hist og her i en lidt lunere vig.

Og det sees straks, at det ikke er jorden, som skaffer, hvad der trænges til livsophold. Engslaatterne er smaa, og agerflekkerne endnu mindre, saa den væsentligste næring maa søges paa havet.

Saa ugjestmild som kysten nu synes, seet fra leden, har den dog

Hestetransport i gamle dager - her over Store Rotåa.

ikke alltid været. Endnu sees de sidste rester af den uddøende skog i Stoksund, den eneste paa denne del av kysten, som var levnet af svundne tiders herlighed. Nu er ogsaa dens dage talte. Men rodstubberne i myrerne fortæller om tider, da alle de lavere strande herude var dækket af skog; paa fjeldene har den derimod neppe kunnet fæste rod; dertil er de for skurede af isen og glattede af havet.

Thi engang i tiden dækkede dette næsten alle øerne udenfor og brød med hele sin vælde ind mod kystrandens fjeldmasser.

Derom vidner de mange, tildels meget store huler, som findes i forskjellig høide langs hele Fosenkysten, og hvoraf ialfald de fleste utvilsomt skylder havets arbeide sin dannelse.

Fra årsberetningen 1907

Historien har en uhyggelig, innebygget tendens til å gjenta seg:

Graakallen

Ogsaa iaar har serveringen været forestaaet af *madam Gundersen*.

Hun har meddelt, at der undertiden kommer folk, som morer sig med at vælte stene ned fra varden. Her har man atter et udslag af den beklagelige raaskab, som ikke kan lade fred noget, der er til almindelig afbenyttelse.

Etter 20 års uegennyttig innsats av T.T. – overtok kommunen omsider vedlikeholdet av stier og veier i bymarka:

«Bestyrelsen, som mener, at turistforeningen nu har gjort sit for at aabne *Bymarken* for byens folk, har nylig indsendt andragende til magistrat og formandskab om, at vedlikeholdet af veie og stier deroppe maa blive overtaget av byen.*)

*) Dette andragende er indvilget.

«Det var da det og itte nå!»

Interessante regnskapstall, særlig utgiftene til «Inspektion» av hyttene:

Uddrag

af

Trondhjems turistforenings regnskab for 1907

Indtægt:

Beholdning fra 1906	kr.	136,20
Indestaaende i bankerne fra 1906	»	412,89
Bidrag af sparebanken	»	800,00
Bidrag af brændevinssamlaget	»	400,00
Tilbagebetalt formeget betalt for skyldsætning	»	1,50
Kontingent	»	777,00
Førerpenge	»	17,00
Natteløgis m.m.	»	130,85
Indvundne renter	»	26,17
	kr.	<u>2,701,91</u>

Udgift:

Aarsskriftet	kr.	474,35
Hytterne, stationsbidrag, førerløn m.m.	»	584,21
Assurance & annonser	»	58,85
Bud, porto etc.	»	88,88
Sekretær & kasserer	»	300,00
Kontingent til Norsk turistforening	»	4,00
Kontingent til T.hjems turisttrafikforening	»	10,00
Generalforsamlingen	»	21,00
Hytten i Jøldalen	»	650,00
Inspektion	»	17,80
Indestaaende i banker	»	464,36
Kassabeholdning	»	28,47
	<u>kr.</u>	<u>2,701,91</u>

Fra årsberetningen 1908

Inspeksjonsrapportene kan igjen avsløre ungdommelig (?) ansvarløshet – og voksen (?) nøysomhet:

«Paa Storerikvolden var der i vinter blit stjaalet et laken – sandsynligvis av skiløpere, som har villet benytte det til seil; der fandtes altsaa nu bare 11 laken. Opvarningspiken uttalte ønske om at faa nogen flere haandklær; der var bare 8. – Av vimpelen var bare smaarester igjen.

Ogsaa paa Nedalen er der for faa haandklær; bare 12 ialt. Konen bad derfor om at faa nogen flere. Likeledes trænges ny vimpel.»

Axel Sommerfelt

Fra årsberetningen 1913

Akseptabelt prisnivå?!

Legg merke til «straffetillegget» på frokosten for B-mennesker?:

Takster for logis og bevertning

Troldheimshytten og Jøldalshytten

Nattelogis, for medlemmer	kr.	0,50
for andre	»	1,00
Frokost	(etter kl. 10: 1,00)	» 0,80
Middag, 2 retter og dessert eller suppe	»	1,50
Middag, 1 ret (fisk eller kjøt) og suppe,-eller 2 retter	»	1,25

Middag, 1 ret varm eller speket mat og suppe (port.)	»	1,00
Aften	»	0,80
Kaffe eller the	»	0,15
Kaffe eller the med kaker	»	0,25
Chokolade	»	0,20
Rømmebunke	»	0,25
Smørbrød med ost	»	0,10
Smør pr. hekto	»	0,30
Brød pr. kilo	»	0,35
Egg	kokt 0,15, speilet	» 0,20
Multer eller multegrød med fløtemelk	»	0,40
Formkake	pr. skive	» 0,05
Smaakaker eller vinkjæks	pr. stk. 0,03	» 0,05
Øl, bayersk	½ fl. 0,45, ¼	» 0,80
Øl, hjemmebrygget, svakt	¼ fl.	» 0,40
Oppvarmning og servering av hermetik, med poteter og brød	»	0,60
Do, for 2 eller flere	pr. person à	» 0,40

Fra årsberetningen 1914

Medlemsstatistikken for de 25 første årene så slik ut:

«Medlemsantallet

1888	273	1893	272	1898	260	1903	230	1908	248
1889	267	1894	274	1899	285	1904	240	1909	246
1890	262	1895	267	1900	276	1905	234	1910	250
1891	274	1896	257	1901	283	1906	227	1911	261
		1897	271	1902	262	1907	219	1912	302

Ved utgangen av 1912 har foreningen ialt 354 medlemmer, derav 1 æresmedlem, 3 livsvarige og 350 andre, hvorav 23 damer. 49 har staat som medlemmer helt fra foreningens opprettelse.»

Fra årsberetningen 1917

Ved 30-årsjubiléet var «bestyrelsen» slik sammensatt:

Bestyrelsens

funktioner har i det forløpne aar været fordelt som før:

Overlærer A. Sommerfelt, formand

Bokhandler F. Brun, viceformand

Kjøbmand O. Grilstad

Bankfuldmægtig L. Sivertsen, kasserer

Bankkasserer Johs. Svendsen, sekretær.

Som i de nærmest foregaaende aar har L. Sivertsen hat tilsynet med Graakaltrakterne, Johs. Svendsen med Nedalen og Syltrakterne og O. Grilstad med Trolldheimen.»

Medlemstallet økte:

Foreningens medlemmer

Medlemsantallet var ved aarets begyndelse 453.»

... og bidragene «strømmet» inn:

Bidrag

Foreningen fik i 1917 av Trondhjems Sparebank til sin ordinære drift et bidrag paa kr. 600,00, samme beløp som i de nærmest foregaaende aar; likeledes erholdt den som i baade 1915 og 1916 et yderligere bidrag paa kr. 200,00 til dækning av renter for et vekselobligationslaan paa kr. 3000,00, som blev optat i anledning av kjøpet av Nedalen.

For denne betydelige støtte frembærer foreningen sin erkjendeligste tak.»

Skogplanting i området rund Jøldalshytta i 1927.

Fra årboken 1927

Så begynte årbøkene å komme, og slik var forordet:

FORORD

Når styret nu efter lang tids ophør atter går til utgivelse av årbok, er det i bevisstheden om at interessen for naturen er i sterk stigning hos vårt folk.

1880-årenes ungdom stod gjennomgående helt fremmed for alt som het turer i høifjellet. Og grunnleggelsen av Trondhjems Turistforening var dengang for mange et galmannsverk.

Nu er naturen blitt allemanns eie. Det er den, som frisker oss op efter ukens strev – det er i den, at vi nordmenn finner hverandre. Det er Norges natur, som – tross alt – skal binde oss nordmenn sammen til ett folk.

Den vesentligste årsak til at man i de senere år ikke har sendt ut årbøker ligger i økonomien. Det gjaldt først å få fjellet utbygget med hytter og vardinger, og dertil krevtes mange penge.

Når den nu foreligger, håper vi at den vil bli godt mottatt og at den også vil være et litet vederlag for de mange som i årrekker har stått som medlemmer og på annen måte har støttet foreningen og som ikke har hatt adgang til å benytte våre hytter.

Trondhjems Turistforening fyller til høsten 40 år, og vi håper at den også i fremtiden vil kunne regne med at foreningens arbeide vil omfattes med samme interesse som hittil.

Styret.»

Det er dimensjon over tredje avsnitt, ikke sani?

En av foreningens største donatorer skrev følgende lille skisse:

En tur i Riast og Essand distriktene

(Af Odd Klingenberg)

Omnes sunt divites, qui
coelo et terra frui possuni.

Vi kom frem til Stuedal og blev vennlig mottatt av Ola Stugudal og hustru. Også hos denne forstandige bondemann fikk jeg opplysninger om de fastboendes forhold til samene og rendriften som helt igjennem bar preget av velvilje. Ved herlig peisvarme kom passieren

igang, og mungen munter bemerkning falt fra bonden med det lune blink i øiet og det gode humør, som i så høi grad preger befolkningen i Trøndelag.

Tilslutt kom vi inn på værutsiktene for den følgende dag. Tross barometret, som var falt noget, lovet Ola at det skulde bli godt vær den følgende dag, søndag den 22. august, og han satte kniven sin i pant på det. Men neste dag viste bonden sig for en gangs skyld som en uheldig værprofet, og han tok dette med kniven humørfylt tungt. Han lot synlig glad da jeg eftergav pantet, ikke for det tydalningen bruker kniven som fjellbonden mangesteds i gamle dage, men fordi en bonde uten tollekniv er som et kvinnfolk uten stakk – han er ikke påklædt.

Det regnet, og den siste halvdel av turen til Nedalen, som var vårt mål den dag, tilbakelagdes i styrtregn. Vi var alle blitt så friske i fjell-luften at vi gikk ganske fort for å komme unda det verste regnet, men gjennombløtt blev vi. Vi priste Trondhjems Turistforening for den velinnrettede stue på Nedal, og vå takknemlighet til frøken L. for god pleie og forpleining var stor. Vi traff hyggelig pent folk, to unge turister, så vi hadde en riktig bra kvell i det velvære som tørre klær og tilfredstillet sult gir en efter en våt fjelltur.»

Dette med været har alltid vært problematisk, noe annet avsnitt ovenfor avslører.

T.T. har ikke lenger ansvar og interesser i Trondheims nærområder, men terrenget kan fortsatt friste?

Vassfjellet

(Af Per Vinje)

Det kan hende dig dette, når dagene tar til og lenges utover vinteren, og dette ubestemmelige kommer i luften som gir dig fjell-lengselen i blodet. Du kan se kveldsolen en marsdag kaste sine siste stråler borte på Strandfjellene, du vil ved det huske dager tilfjells når kveldsføret skjærper i solefallet og målet for dagens anstrengelser vinker med sin hygge.

Når denne fjell-lengselen er kommet over dig, når du lengter efter påskeferie, solfest og slit innover vidder og bortgjemte fjell, er det likesom Bymarka og heiene utover, som du har gått og trasket i hele

vinteren gjennom, ikke er bra nok lenger, – du vil så gjerne ha forandring i terreng og omgivelser.

Da blir det til at en tyr til Vassfjellet, som er vår nærmeste fjellnabo i syd, for det ligger akkurat så passe til for en søndagstur. Enten man nu vil benytte sig av den korte jernbanereise til Heimdal, Nypan og Kvål, eller man foretrekker å bruke skiene opover, gjennom Bymarka, over Leinstranden og på fjellet, så vinner man turen så godt på dagen.

Vassfjellet i sig selv ligger svært isolert til, der det bratt stiger op fra Guldalen og troner i ensom majestet med sin ca. 700 meter høie topp. Opstigningen kan på grunn av terrengbeskaffenheten ofte virke tung og slitsom, men har du først kommet op de verste stigninger, vil du til gjengjeld finne et utstyn du må lete lenge efter andre steder.

Der oppe på plataet har en de herligste løiper, og de smaker godt til avveksling. Og som avslutning på dagsturen får du de fine nedrenn til den ene eller annen stasjon på Størenbanen, nedrenn som kan sette din skiløperferdighet på den største prøve.

Fra midten av mars til langt ut i april, ja gjerne endel av mai med når sneforholdene er gunstige, er det søndag efter søndag at skiløperne tar Vassfjellet i sin besiddelse. En sådan godveirs-søndag er det folksomt oppe under toppen av fjellet, hvortil man tyr fra de forskjellige utgangspunkter, selskap efter selskap sitter i solbakken og nyter sin siesta.

I sneløsningen en stakket tid kan fjellet deroppe ligge tomt for folk, men når det tar til å grønnes i liene og fjellet klær sig i sommerdrakt kommer vi Vassfjellvandrere igjen, atter og atter til langt på høst. Kun midtvinters i de korte og kolde dager er vi borte, da er rypejegeren og karen med rifla efter tiuren den enerådende.

Har du en tindrende klar og stille septemberdag sittet oppe på varden og tatt din pipehvil og latt øiet gå på rundgang fra fjorden dernede om Trolldheimstindene, Sokndalsfjellene og Rensfjellet i syd og langt derinne sett svenskegrensen, Sylmassivet og Ekordøren og Selbusjøen under dig stikke østover med Selbu- og Merakerfjellene ovenfor, hvor kanskje den første sne på toppene forhøier effekten, mens lier og fjellet rundt dig ligger badet i høstens hektiske farver, – jeg er sikker på du trekker tilbake år for år.

Og til alle de som ikke kjenner Vassfjellet, vil jeg fortelle at vårsøndagene fører skispor frem overalt og om sommeren er det

bare å reke efter Turistforeningens utmerkede varding, som vil gi dig den fineste tur.

En ny attraksjon for Vassfjellet iår blir at der skal setres på Kvålseteren. Og eieren vil svært gjerne ta imot vandrere deroppe og forsøke å stelle så godt med dem som mulig. Litt seterkost så nære byen skulde ikke være å forakte, eller hvad mener dere?»

En nydelig hyllest til et nesten glemt fjellområde:

Da red. var bekjendt med at den danske forfatter Jørgen Bukdahl, hvis sidste bok «Det skulte Norge» vakte så stor opsikt, hadde opholdt sig i Orkelsjøtraktene, henvendte han sig til denne og bad ham fortelle litt om sine inntrykk fra besøket. Man mente det vilde være av interesse å få noen betraktninger fra vår høifjeldsnatur av en der som få utlendinger; har fordypet sig i studiet av vårt lands litteratur og kultur. Hr. Bukdahl opholdt sig 1½ måneds tid ved Orkelsjøen, og hele «Det skulte Norge» blev skrevet her. I nedenstående artikel har han meget elskverdig efterkommet vår anmodning.

Red.

Ved Orkelsjøen

Af Jørgen Bukdahl

28. Juni 1926

«Naar Verden gaar mig imod, og det lar den sjældent være, naar den har nogen Leilighed, har jeg altid fundet mig vel ved at tage en Friluftsvandring som dæmper. Det som havde været i Veien denne Gang husker jeg nu ikke mere...»

Saaledes begynder Asbjørnsen et af sine Eventyr. Jeg maatte tænke paa dette, da jeg sad i Toget nord paa. Sige Farvel til en Vinter, dens Arbejde, Strid og Hverdag for at drage op til Høifjældet.

Det er Juni. Og Hæggen staar og dufter op langs Gudbrandsdalen. Vi kører fra Somren og møder Foraaret igen oppe ved Dombaas. Og i Opdal finder jeg blaa Violer...

Men bag ved denne Færd ligger der et Eventyr og et Eventyrs livende Kraft. Jeg læste som Barn en Fortælling om Isranunkelen, denne fabelblomst, der gror lige under den evige Sne. Denne Blomst kulde have en undergørende Magt. Men den i Haanden skulde man

kunne se i det skjulte, hvad Fjældet gemte, hvad Sindet lukkede sig over. Jeg husker ikke mere hvordan dette Fabelmotiv blev udnyttet. Jeg husker bare Blomsten og dens skinnende Navn. Maaske var det i Romantikens blaa Blomst, der blev hvid her Nord paa, et helt Folks Længsel lukket ind i et Eventyr... Og jeg havde saaledes med Udkastet til en Bog om dei skjulte Norge, som jeg ikke kunde faa til dernede i Hverdagen. Maaske Høifjældet kunde hjælpe, slaa Visionen ind i Stoffet, det sammenfattende Syn over dets Brudstykker.

Forfatteren ved Orkelsjøhytta 1926.

29. Juni

Her er det altsaa.

Dette er Orkelsjøen. Denne Taushed. Det er som Stilheden synger. Vi er 1100 Meter oppe over Hverdagen. Grøngraat, brungraat, lysegraat. Og Orkelhø hæver sig over Søen som en Kegle. Den minder om Vesuv. Mon den nogensinde skulde sprude Ild?

Syv Timer var Turen herop fra Opdal. Op gennem Lien under Olmenberget. Saa forsvinder Træerne og vi er i Skaret, ser endnu

engang den brede Bygd, og Trolldheimens hvide Tinder langt inde. – Vi gaar indover Højfjældet, øde, graat, ensomt. Vi gaar over en Snebræ, under den fosser Vandet, snor sig i Katarakter ned til Elven, der gaar dybt nede i Drivdalen.

Vi gaar ind mod den nye Verden. Olmenberget staar endnu rundt og tungt bag os. Saa snor Vejen sig ind bag en strid Elv, hvor Vandet har det grønne Skær, det der spiller i blaåt – jokelblaåt, isblokkeblaåt...

Her er det altsaa.

Søen ligger lavt. Den mumler svagt mod Stranden.

Men Trætheden kommer efter den lange Tur. Mod Nord staar der Strimer af Dagslys, en Rødme, der aldrig dør.

En fornøylelig, klok – og litt ironisk artikkel om fjellturisme og fjellturister:

Turisttrafikken gjennom 60 år ut fra en bondes syn

Af Ola Stugudal

Om turisttrafikken utover landsbygdene ikke nettop kan sies å være av nogen ny dato, så er den iallfall ikke eldre, enn, at den som er noget tilårs, godt kan minnes den i dens vorden, i dens barndom. For den som har bodd på et sted, der byfolk har vanket og tatt inn helt fra den tid, for over 60 år siden, da enkelte embedsmenn og kjøpmenn i byen begynte å sende sine gutter opover tilfjells i sommerferien og til nu da turisttrafikken er en folkeforeteelse, som så at si, står under organisasjonens tegn, er det interessant å følge dens utvikling frem gjennom årene. Det første spørsmål som da gjør sig gjeldende er: Har denne vekselvirkning mellom landsfolk og byfolk, som følge av turisttrafikken, satt nogen merker efter sig kulturelt eller sosialt? Og i så tilfelle: Har den skjerpet motsetningsforholdene mellom landsfolk og byfolk, eller har den braft disse til mere gjensidig forståelse?

Disse spørsmål skal jeg i det efterfølgende søke å besvare ut fra mitt syn. Og da jeg har hatt anledning til å følge denne bevegelse gjennom hele mitt liv, vover jeg å tro, at jeg ikke skal ta så meget feil. En annen sak er det, om jeg evner å gi bevegelsen den form, at den er forståelig for leseren.

Det første man begynte å merke av sommergjester heroppe i Tydal

Stugudal gård i 1920-årene.

var som før nevnt for over 60 år siden, da enkelte av byens beste huse begynte å sende sine gutter opp i fjellbygden i sommerferien. Turister kan man neppe begynne å kalle disse; ti i henhold til høieste ordre hjemmefra, hadde de ikke engang lov til å komme til høifjellet, det aller høieste i den retning var å bli med gårdens folk til sæters. De hadde med sig skriftlig ordre til de steder de skulde ta inn med bønn om å skaffe dem det fornødne med mat og losji. Penger hadde de ikke fått med til å betale for sig, dette blev avgjort med faren siden. Det var stor stas med disse guttungerne i den tid, jeg tror å huske at man stod med luen i hånden for dem. – Ja, for de var jo fra byen og var sønn av den eller den «høge herre». – Litt om senn begynte det å komme flere, flere og flere, mest ungdommer, men med større frihet, bedre utrustet, med mynt i lommen til å betale for sig, og når man det har, kan man jo også stille sine fordringer, vet vi. Disse fordringer kunde da mangel gang bli så store, at de ikke kunde tilfredsstilles, og det hendte da også, at både vert og vertinne fikk merke misnøien. Nu var navnet turister kommet i sving, men nu var det heller ikke fritt

for, at dette å ta imot turister heller ikke var noget særlig stort glansnummer lenger. Man begynte å se på turistene som noget ørkesløst pakk, som ikke gjorde annet enn ugagn, ved å oversvømme bygdene i den travleste onnetid og hefte bort den arbeidende bonde, og at de skulde ha råd til et slikt liv, det vakte heller ikke så liten misundelse.

Å ligge til klokken 9-10 om morgenen, da bonden allerede hadde arbeidet i 4-5 timer, så ligge og sole sig midt på dagen og gå en tur på eftermiddagen for siden å bli oppe til midnatt og forstyrre søvnen for det arbeidende folk, det var noget som ikke passet inn i bondens leveregel, allerminst i slåttonnen. Det var da ikke fritt for at det vanket både vrangvillige og ironiske svar fra bondens side i den tid, når bymannen kom og bad om en tjeneste eller heftet bort med spørsmål der etter bondens mening var utillatelig dumme.

Jeg minnes fra min ungdom en episode, som illustrerer forholdet, som det var på den tid, ganske tydelig. En velvyrd bymann kom til en likeså velvyrd bonde og bad om båtskyss over et vann. Dette var en søndags eftermiddag, så det manglet ikke på tid. «Nei, jeg skysser ikke slike folk som har så god tid til å gå rundt vatnet», var svaret. Og ikke nok med dette: Da bymannen bad om å bli vist gangstien over mandens jorder til en nabo, hvor han vilde høre om skyss, nektet bonden også dette, idet han bemerket: «Du som er så klok på alt anna, vet vel også hvor stien går». Det som var det mest bemerkelsesverdige ved dette og som slog mig så det festet sig i min erindring, var at vedkommende mann var i vide kretser kjent for sin hjelpsomhet og velgjørenhet. Men feilen var at bymannen optrådte litt forfinet og bydende til å begynne med. –

Det var i den tiden, dette. Noget lignende tror jeg ikke hender nu for tiden, ialfall ikke på disse kanter. Skillet er nu brutt. Bonde og bymann har lært hverandres tenkesett, livsvaner og livsvilkår bedre å kjenne. Gradsforskjellen i kulturnivået er blitt mere utvisket, idet den ene har tilegnet sig noget av det gode i den annens kultur.

En meget viktig faktor i nevnte retning mener jeg den organisasjonsmessige ledelse av turisttrafikken har vært. Her mener jeg Turistforeningens styre har hatt sin største, men kanskje også vanskeligste oppgave.

I denne forbindelse vil jeg tillate mig å nevne en mann, der står klarest i min erindring som den der i bygdene heromkring har slått de

første sprekker i det skall som bonde og bymann hver for sig hadde innkapslet sig i like overfor hverandre, og det er hr. direktør *Carl Schulz*. Som formann i Trondhjems Turistforening var han meget ivrig for å få en bedre skikk på turistlivet her. Han elsket fjellet og fjellets folk som få andre, og han så også de skjevheter som måtte ryddes vekk for å få den rette hygge i samværet mellom bonde og turist. Han tok med sig ungdomsflokker tilfjells i den tid, visstnok helst av sine elever fra Latinskolen, og ve den som ikke opførte sig beskeden og høflig, men ve også den skysskar, fører eller vert som var ublu eller treg! Han var ikke nådig til nogen av sidene, Schulz'en når han merket noget slikt, men rett hadde han og rett gjorde han. Og målet – å få innarbeidet et mere forståelsesfullt forhold mellom fastboende og turist – blev omsider nådd.

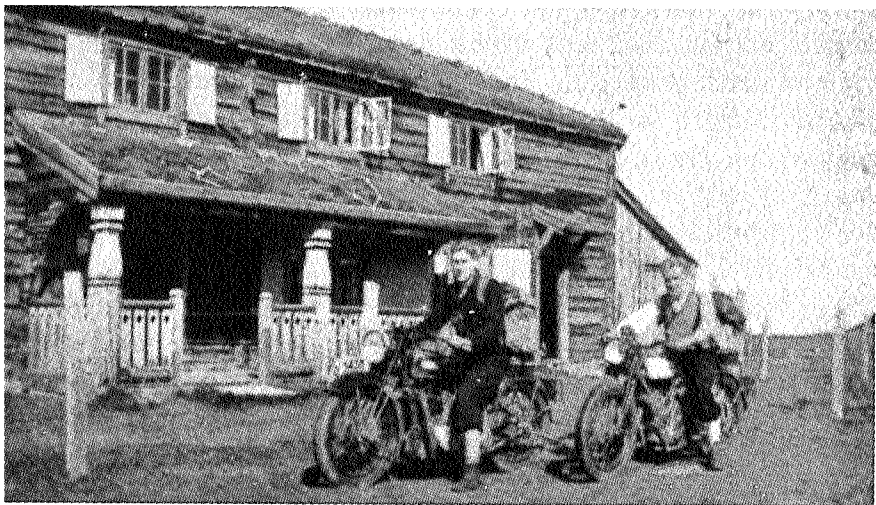
Den viktigste faktor til utjevning av forholdet mellom bonde og bymann, er nu kanskje nutidens lettere adgang for landsens ungdom til å komme på videregående skole. Den forbedrede folkeskole har kanskje også gjort sitt. Trangen til opplysning og åndelig utdannelse i forskjellige retninger har vært meget stor hos landsungdommen i de siste 40 år, og efter endt skolegang har byen hatt bruk for dem. Det er en masse av landsens ungdom som i den siste mannsalder i byen er kommet sig op i meget gode sosiale stillinger. Disse har da selvfølgelig under påvirkning av byens innfødte tilegnet sig disses kultur, tenke- og handlemåte. Med andre ord – byen satte sitt merke på dem, så man i det rent yttre har vanskelig for å skille dem ut fra byens innfødte befolkning. Dette blev livets lov for dem. Men innerst inne på bunnen sat der igjen noget av det beste fra heimen – fra heimbygden. Og tar jeg ikke meget feil, så er kanskje byens egne blitt noget påvirket av dette, kanskje ikke så lite heller. Det mener jeg er den vekselvirkning som mest har bevirket, at landsfolk og byfolk kan møtes med så meget større forståelse nu enn for en mannsalder siden. Disse innflyttere til byen kommer så tilbake til landet, til heimbygden, i sommer- og påskeferien i følge med og blandet med fødte bymennesker; på den måte blir det ganske annerledes greit å komme til forståelse og sympatisere med hverandre. Det begynte efterhånden å gå helt op for landsfolk, hvor nødvendig det var for bymenneskene i ferien å komme på landet og tilfjells og få hvile for sine av byens larmende og jagende liv så slitte nerver.

Her faller det mig i tanken hvad en i Syltraktene velkjent

stockholmer sa til mig en gang: «Skulle jag inte fått komma upp i fjällen hvarje sommar, så ville jag alls inte levad nu». – Kanskje mange andre kunde si det samme?

Rent sosialt sett mener jeg, at turiststrømmen utover bygdene også er et gode av ikke liten verdi. På samme tid, som opholdet i fjell og skog gir byboerne sjeelig og legemlig styrke og helbred og er en betingelse for et sunt liv, så bringer det utover landet ikke så litet penger. Det er ikke småsummer byfolk legger tilbake på landsbygden i feriene. Det er da ialfall såpass, at vi landsfolk gjerne kan vise dem litt velvilje. Våre fjell sliter da ikke byfolket ut, våre veier ikke heller; fiskebestanden i våre fiskevatn evner de ikke å forringe i nogen særlig grad, og skulde det for enkelte vatn vise sig å være fare i så henseende, så er det jo erstatning å få for dette.

Som det vil forstås, er det ikke turistlivet i de store hotellstrøk jeg her har ment å skildre. Dette kjenner jeg ikke meget til og er således blottet for betingelser i den retning. Hvad jeg ved nærværende har ment å belyse, er forholdet som det har vært, er og bør være i de strøk der turistene tar inn på bondegårder, skysstasjoner og i Turistforeningens hytter. Der hvor turistene kommer i berøring med det arbeidende folk, og ikke der hvor folk springer hverandre overende for å få en «lettkjøpt» fortjeneste av turistene.»

De første motorsykler ved Jøldalshytta i 1933.

Men reiseliv var ikke bare fjellturisme for eksentriske utlendinger. Men det begynte med dem. Og de gjorde sine observasjoner:

Reiseliv i Norge for 70 år siden

MEDELDT AV

Statsadvokat Olaf Richter

Hvad angår hans oplevelser på reisen kan nevnes at han på Soknes i Soknedalen møtte 2 landsmenn som drev laksefiske; der var allerede dengang adskillige enkelske herrer, som hadde leiet de norske lakseelver. Efter hvad *mr. Williams* (*) beretter var det dengang sjelden at nordmenn fisket laks med flue. Han sier, at nordmennene nu begynner å forsøke å få sig til å tro, at der er morro i fluefiske.

Den ene engelske gentleman forteller ham, forresten ikke uten selvironi, at han en hel dag hadde fisket laks med sine aller fineste fluer og efter alle kunstens regler uten å få benet. Samtidig hadde en liten bondegutt med en almindelig tro, en snor og en angel omtrent som en bøiet knappenål fått tinen full. Formodentlig var det småkjø gutten hadde fisket med mark.

Mr. Williams beskriver Gauldalen som «very beautiful». Han er imponeret av dalens terasser og gamle jordfall, og fra Melhus (som han kaller Meelhouse) mener han å se 4 forskjellige sådanne terasser i dalen. På Ler hvor han spiser sin middag, kommer han op i et større bryllupsgjestebud og trakteres med et utmerket øl (naturligvis hjemmebrygget): bryggerkunsten stod dengang adskillig høiere på landsbygden enn nu. Han omtaler den norske skikk å si takk for maten, hvorefter hver enkelt av selskapet går rundt og tar selskapets samtlige medlemmer i hånden. Da der var 16 til middag regner han ut, at der blir 240 «takke for mat» og 120 håndtrykk.

Man kan være enig med mr. Williams i at dette måtte være besværlig for deltagerne. Han omtaler selskapet som meget velklædd, bærende drakter av hjemmevevet klede. «Mennene bærer mørkegraat og sort til daglig, lik vår evening dress med en rød natthue». Man erindrer at den røde topplue dengang var almindelig på landsbygden i Trøndelagen.

Fra Oust skifte paa Leinstranden, som han synes har hotelpreten sjoner – gaar veien nedover til Trondhjem, hvis beliggenhet tiltaler ham. Om Trondhjem heter det, at byen er omgitt av en rekke pakkhus meget lik de Noahs-arks leketøi, vi brugte i vår barndom.

Byens gater er brede og rene med vannposter på gatehjørnene; der er kun få butikker, men disse er gode. Det er almindelig skikk her – likesom i Christiania sier han – å ta av sig hatten når man kommer inn i en butikk og ha hodet blottet, mens man gjør sin handel.

Mr. Williams roser i det hele nordmennene som rolige, høflige og med værdig opptreden. De er såvidt han har sett, sier han, de mest velopdragne folk i Europa!

Hvor tiderne må ha forandret sig siden mr. Williams besøkte oss!

Han forsøkte å ta inn på hotel Bellevue – det lå som bekjent på hjørnet av Nordre gate og Olaf Tryvessons gate, gården eies nu av firmaet Poul H. Poulsson. Det var imidlertid optatt av andre reisende, så han måtte innkvarteres i et privathus «i samme gate». Han spiste imidlertid ved hotellets table d'hote, hvor en god hjemlig middag blev serveret. «Huset – sier han – ligner ikke meget et hotel. For da jeg kom, blev jeg vist inn i en liten dagligstue, hvor husets vertinne, en elskværdig og elegant dame mottok mig på en måte, som en dame vilde motta en gjest, som kom til hennes hjem med et anbefalingsbrev i hånden. Og sådan var tonen over det hele etablissement».

Efter dette må gamle hotel Bellevue ikke ha gjort skam på byens hoteller.

* (W. Matteu Williams.
Through Norway with a knapsack.
London 1859).

Fra årboken 1941

*Trondhjems Turistforenings årbok 1941
er tilegnet foreningens æresmedlem*

*Direktør Schulz
i dyp takknemlighet.*

En nydelig skisse til Tiriltungens Pris – blant annet:

«I støvets år

En overflod av bergfruer i den mosklædte fjellvegg midt imot mig på den annen side av Elven, hadde ikke lenger høisommerens

skinnende hvite farve, og klyngene av tiriltung nær mig så ikke så glade og livsfriske ut som tidligere på sommeren. Christian Krohg skriver etsteds om et maleri av Munch: «Munch skal ha Tak for, at han gjorde den Baaten gul». Jeg sier: Vårherre skal ha takk for, at han gav tiriltungen den gule farve. Uaktet jeg er blitt advart mot å begå vers av en kjær avdød venn, som svarte mig på mitt versifiserte fødselsdagstelegram, jeg hadde sendt ham, sålunde:

*Du staar for Tanken som den gamle Herre
og Du gjør Vers, som bliver stadig værre.*

Uaktet denne advarsel sier jeg, tok jeg min blyant og notisbok frem og kvad til **tiriltungens pris**:

Helt ifra jeg var Gut, var ung
til nu jeg gammel er og tung
jeg elsket liten Tiriltung.

En Gut blev glad, naar han Dig saa
paa mosklædt Berg beskedent staa
i Bakken ned mot Fjordens Blau.

Linnea'n vistnok første Pris
fik i min Barndoms Paradis.
Men Tiriltung blandt Lyngens Ris:

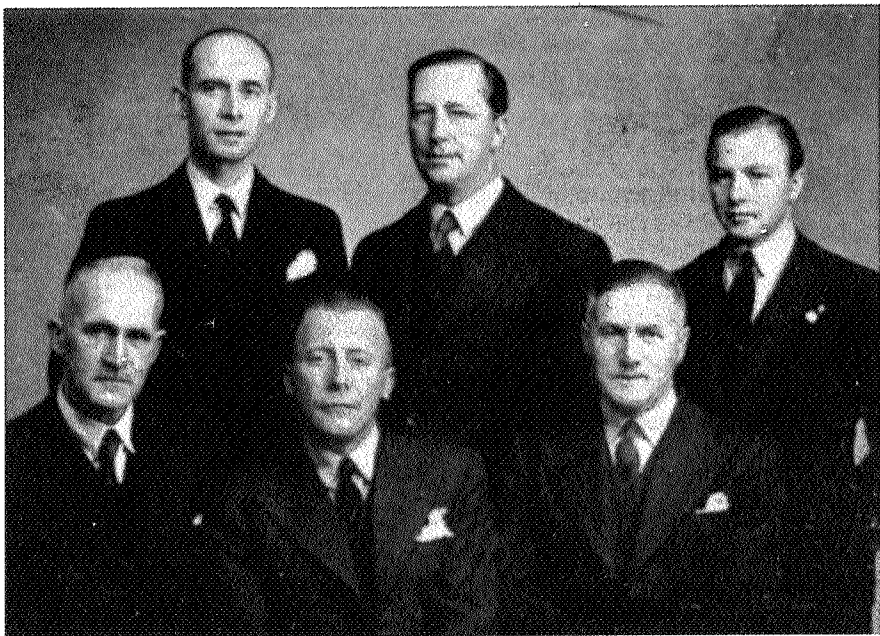
Av Høisomren et Barn Du var,
Du Solgulds Varme i Dig bar,
Din Plass Du i mit Hjerte har.

Men lotus gul, som gjør mig glad,
snart visner baade Blomst og Blad
og saa – kanskje vi følges ad.

Da jeg vandret hjemover, kom jeg til å minnes Jerusalems skomaker i Hostrups «Gjenboerne»:

*«De store Poeter kan ennu gaa,
men Gud bevare mig for de smaa.»*

SILVER DOCTOR»

TT's styre ved 50-års jubileet. Sittende fra venstre: Kemner Dahl, viseformann, advokat Tharum, formann, understasjonsmester Haakon Dahl. Stående: Overrettsakfører Midelfart, sekretæren Olav Jenssen og kjøbmann Reidar Hoff.

Vi synes denne fortjener en reprise:

«Ei vis om Måråkbøgda

Nedskrevet av lærerinne Ellen Elverhøy-Hansen, Meråker. Bankchef H. hørte visen sunget ved leirbålet av en Meråker-bygg under militærmanøvre høsten 1897. Etter en belivet aften på Nedalen Turisthytte sang bankchef H. visen i 5-tiden om morgenen, da morgensolen gyllet Storsylens topp. Begeistringen var stor, men Sylen holdt.

Go kveld da godtfolk, hen va my te forsamling
æg kann fill tru de bli trøisamt i kveld,
å æg ska no sannelig utan betaling
kvekk op i laje så godt som æg bell.

Æg fer ker æg vill i de vakreste dalom,
å om æg fikk bo i den gjillaste by
så bli de no trevleaste heim hen i dalom,
såsnart æg kjem heim bli æg spildrandes ny.

De e no så unnele artig å treffas,
å tållå me goe kamrata eingong.
De e både som sinne å kroppin fe lettas,
å da fe æg alti slik løst på'n sång.
Æg kann no så mangel vakker ei vise,
å kanskje di vill æg ska søng dåk ein støbb?
De hjarte e fullt tå må munnen lovprise,
å no vill æg søng om mi kjæraste bøgda.

Å ja du kan tru Måråkbøgda e vakker,
helst når du skjer a på metsåmers ti,
når grase står grønt yvi dalan å bakkom,
å rautoppa nekke frå blomstranes li.
Elva hu svinge så konstig i krokrom,
å fossen kjem dundran me sprett å me hopp,
teta hu spållå så fint syi skogom,
men oppfær står fongjen me snøa i topp.

Trur du itj på mæg så gakk opi høgda,
gakk oppåt Måråker-stasjona ein kveld,
sætt dæg i ri der å fjå yvi bøgda,
kandsje du tykje de gjær mest de såmmå
om husa e både sempel å grå?
Kandsje di tankan ti hjarte kann kammå,
heimen han bli no den vakrast å sjå.

Me hensyn te rørelse å trafikken eillest
så e de no opsætt eit tresliperi,
der e de mange som fe si fortjenest,
å lenger i vest hi mi smørmeieri.
Jernbanen går ifrå by'n oppi lia,
så de e no så lettsamt å kammå sæg fram,
de va ikjnå viller ska æg tru før i tia,
da ikjnå tå denni va kymmi på gång.

Mi fœlli no tí'n, mi fœlli no skjika
á heill lite avisá mi som di nar,
men de e no som før me de hen poleitikja,
de kann ikj várá sámmá meining me kvar.
Men om æg e høyre heill venstremann guta,
ja de fe di funder ut sjøl om di kann.
Æg hi sápass vætt at æg bell no hall tuta,
men røyne de på kar sá kjem de fill fram.

He'n hi mi kjørkje á hen hi mi skulá,
he'n hi mi organist, klokkar á prest.
De e no kara de lön sæg á hæls på,
men de e heilst for ein ting æg like dâm bæst.
Skull ein ikj fá den som hjarte ha fæsta,
da vart de sá trasi á tongsamt á leitj,
men no e de berre á gå bortát præsta,
for da bli de snart både sikkert á greitj.

Æg kann no ikj sei at mi hi ná á klágá,
de e árdna sá de skal bli alle telags,
á æ kann bevis at de gáran á lává,
æg måråkbøgg e á ha levd hit te dags.
Nei, æg fer ker æg vill i de vakraste dalom,
á om æg fikk bo i de gjillaste by,
sá bli de no trevlegast heim her i dalom,
sá snart æg kjem heim bli æg splintrandes ny.

Fer du i bøgdom me raumála gala,
sá tenkje du kandsje: Vest jola va mi
sá skull æg sannele ássá ha mála,
á dørka opp gal'n min sá de ha forsli,
men gala á grunna dâmm fins ikj for ikjná,
men kvar má fill arbei á sveitj for sitt.
Gala á grunna mi eingang ska gafrá,
einten de kalles for mitt heller ditt.

Nei, bøgda e vakker á fœlkje derætte,
he'n vill æg lává á he'n e æg fœdd.

Reis ker du vill, du ska nok fá mærkje
ná, som fele de fins de no stœtt,
men no má æg slutt for de lakke på tia,
lává sá vel no á farvel á takk,
kann henn de kunn hœv sæg æg skjer inom sea,
men farvel á takk da, mi rákas fill att.»

Fra árboken 1942

*Det er viktig og riktig á huske at noen fikk det hele i gang.
Carl Schulz var én av dem:*

«Trondhjems Turistforenings første æresmedlem fyller 90 ár

Det var i 1887 Carl Schulz tok initiativet til dannelsen av en turistforening for Trondhjem, og en stor lykke var det at han ble dens første formann, et hverv han skjœttet med fremrakende dyktighet i 18 ár. Det var et kjempearbeid som måtte til om målet skulle nåes, á «vekke sandsen og befordre turistlivet blandt vaare egne landsmænd». Og skulle noen greie dette, måtte det være Carl Schulz. Han hadde tidlig fått œynene opp for hvilket vidunderlig vakkert land Norge var, han hadde en utpreget naturglede, og han sá klart hvilken sundhet og styrke man kunne hente i samliv med naturen. Han var den ildsjel som måtte til for á skaffe den solide og trygge grunnvoll som er betingelsen for en levedyktig idè.

I de 18 ár han ledet foreningen drev han et intenst arbeid i pressen og i marken, laget reisehándbøker, vardet vei og bygget hytter, og vi vet at det gleder den gamle herre at hans idè og arbeide har gitt sá gode resultater.

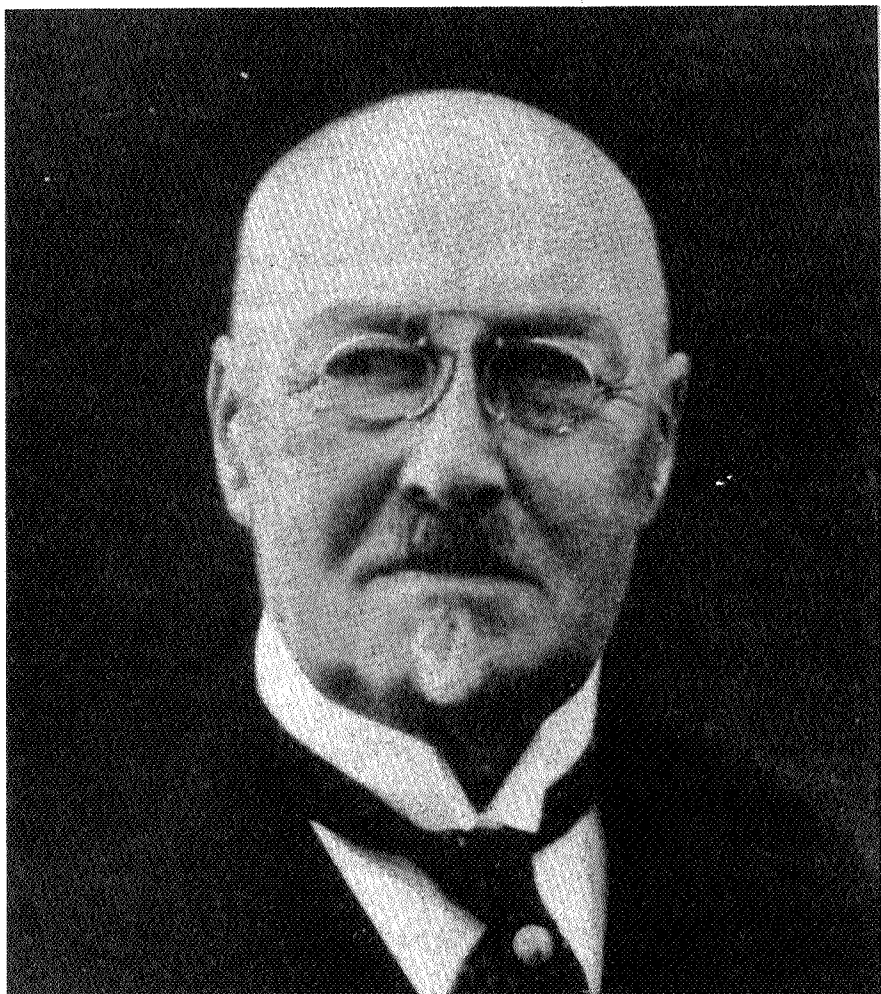
Vi vet ogsá at han fremdeles omfatter foreningen med den største interesse. Ved femtiársfesten i 1937 i Britannia Hotell fikk denne sitt utslag i den spirituelle tale han holdt for fødselsdagsbarnet og som konkluderte med hans gode œnsker og en sjekk på ti tusen kroner til en hytte i Fongentraktene.

De veldige ovasjoner fra de hundreder av fjellfolk kunne ikke tydeligere markere den posisjon vårt æresmedlem har innen våre rekker.

Vi tar det som et godt tegn, både for Carl Schulz og for hans kjære forening at sesongen 1941 viste rekord såvel for besøket på hyttene som for medlemstallets vedkommende.

På 90-årsdagen ble han hyldet på det hjerteligste av foreningens formann, advokat Tharum, og Carl Schulz kan være forvisset om at hans tallrike kjente og ukjente beundrere blandt fjellvandrerne slutter opp om hyldesten og ønskene om ennu mange lykkelige år.

Fridthjov Brun»

Grunnleggeren av Trondhjems Turistforening - Carl Schultz. Han var foreningens formann i 18 år. Han døde i august 1944 - 93 år gammel.

Populært og interessant om hvordan fjellene ble til:

«Litt om de geologiske forhold i Trollheimen

Av professor Olaf Holtedahl

«.....

Så var det til slutt litt om selve *overflatens utforming*. – Etter foldetiden midt i jordens oldtid hadde vi sikkerlig i de strøk det her gjelder, likesom ellers i det vestkandinaviske område, et typisk fjellkjedeland, men litt etter litt ble dette landet jevnet ut ved de tærende krefters arbeide. Det var tid nok til dette, millioner og atter millioner år. Vi antar at der til slutt var dannet et forholdsvis lavt og flatt land. I forholdsvis ny geologisk tid, i tertiærperioden i jordens nytid – en tid av ny jordskorpe-uro, da som vi har hørt jordens høyeste fjellkjedestrøk fikk sin foldestruktur – foregikk der store ting også i det nordatlantisk-nordvesteuropiske område. Etter veldige sprekker i jordskorpen finner der sted omfattende hevnings- og senkningsbevegelser, og som et resultat av en slik hevningsbevegelse fikk vi det omtalte jevne skandinaviske landet *hevet høyt opp*, og med størst hevning langt i nordvest, ut mot havet. På denne måten ble det her dannet en forholdsvis steil skråning hvor det rennende vannet fikk en veldig kraft til å grave. Og fra denne tiden begynner så for alvor utformningen av fjord- og dalrenner.

Det var elvevannet som gjorde arbeidet til å begynne med, men senere, under kvartærtidens kuldeperioder, kom isen og fortsatte virksomheten, – utdypet dalrennene, gjorde dem mer flatbunnet (U-formet) i tverrsnittet og formet trauførmige fordypninger der det senere ble fjordbassenger og innsjøer. Isen la også igjen store grusmasser (bregrus, moréne-materiale), helst i fordypninger eller i flatlende, og noen steder ble det ved brekanten hopet opp rygger av grus (ende-moréner) som, da isen smeltet vekk, sperret for det rennende vann og demte opp sjøer. Foruten de lange *dal-breene* som har ligget som milelange ispølser og gravet, under sin stadige bevegelse henover underlaget, har vi hatt forholdsvis korte breer, særlig i fjellskråningene, breer som har gravet *botner* og blind-daler, slike vi har så storslagent representert i de forskjelligste strøk av Trollheimen, ofte med et tjern eller to inne i forsinkingen.

Forvitret helle-berg på høyden sør for Gjevilvatnet, norvest for Hornet.

Slik har vi da ut av den gamle massive landblokken fått formet ut det ville fjell- og dal-landskap vi ser i dag, skåret ut med naturens egne mektige redskaper. Og arbeidet er ikke slutt. I elvestrykene graver vannet den dag i dag, og oppe i de største høydene ligger her og der fremdeles bre-is og arbeider. Og i de nakne bergknausene og fjellsidene driver forvitringen sitt virke, (fig. 5), vannet fryser og sprenger i bergsprekkene, og mer og mer av berget brytes opp løs, kantet stein som – der det er bratt nok – glir nedover og til slutt ligger som mektige urer ved fjell-foten.

Ja, slik driver de geologiske kreftene sitt arbeid, uten hvile og stans. Men noe faretruende raskt går det nok ikke med forandringen, for Trollheimens stolte bergmasser er solid grunn å tære på.

Olaf Holtedahl»

Det var en gang en krig, med rasjonering og forsyningsproblemer:

«Vet De at

RASJONERINGSFORSKRIFTENE

også gjelder for alle turisthytter? Mange har levet i den sørgelige tro at turisthyttene har vært fristeder hvor man har kunnet leve

Herrens glade førkrigsdager. Et utdrag av de viktigste forskrifter ser slik ut:

Ved servering av smørbrød og varm mat som er tilberedt med rasjonert fett eller olje, skal bevertningsstedet klippe merker for følgende kvanta smør: For et stykke smørbrød som serveres med smør – 5 gr. smør. For et måltid med smørbrød – frokost eller aftens – 10 gr. smør. For personer som spiser måltidene i et kostdøgn på samme sted kan det ikke klippes flere merker enn det svarer til de fastsatte dagsrasjoner. Salg av smørbrød og annet påsmurt bakverk kan bare skje mot klipp av merker etter denne paragraf. Dagsrasjonen for brød er 200 g. Der serveres to stykker brød mot et merke – 50 g. Til frokost eller aftens serveres fire stykker brød som svarer til to merker. Ønskes flere stykker må der klippes ekstra. – For alle bevertningssteder gjelder den regel at kjøtt bare må serveres mandag, fredag og søndag. Forsyningsnemndene har dog adgang til å gi dispensasjon slik at kjøtt også kan serveres på onsdager og torsdager. Bare skummet melk kan serveres til gjester uten melkekort. Forsyningsdepartementet har gitt Turisthyttene dispensasjon fra de vanlige bestemmelser, således at hyttene kan servere inntil det samme kvantum som ble solgt i 1939. – For serveringen er fastsatt følgende retningslinjer: Det er alminnelig at den fastsatte rasjon av brød og smør serveres på tallerken for hver gjest. Det samme gjelder servering av ost og annet pålegg som kan deles opp. Varm rett serveres også som regel på tallerken. Melk skjenkes i glass så langt beholdningen rekker.

Alle disse bestemmelser, sammen med vanskene med overhodet å skaffe forsyningene skaffer vertinnene en mengde ekstraarbeide og mange bekymringer. Godt å vite at det som regel er praktiske, humørfylte folk som ferdes i fjellet.»

Fra årboken 1943

Og fortredelighetene fortsatte:

«Beslagleggelse av Trondhjems Turistforenings hytter juni 1943

Søndag den 20. juni ble Trondhjems Turistforenings hytter Trollheimshytta, Jøldalshytta, Gjevilvasshytta, Nedalshytta samt Nedalen gård beslaglagt av Statspolitiet. Foreningens styre eller sekretær var ikke underrettet på forhånd om beslaget, men tillitsmennene på de angjeldende steder var tilkalt. Beslaget ble foretatt på grunnlag av følgende skriv:

«Til oppsynsmannen for Turisthytte,
herr N.N.

De underrettes herved om at Turisthytten med innbefattet det samlede bevegelige og faste inventar samt mat og drikkevarer fra d.d. og inntil videre er beslaglagt.

Beslaget skjer iflg. anordning fra der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD og etter ordre fra lederen av Statspolitiet og foretas av sikkerhetspolitimessige grunner.

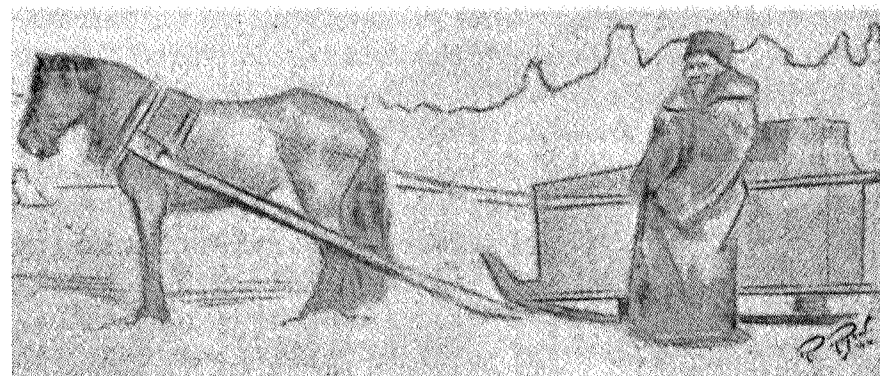
De underrettes om at det fra oppdragsgiverens side vil bli truffet de strengeste forholdsregler mot Dem, hvis De selv eller gjennom andre personer delvis eller fullstendig fjerner gjenstander, mat – eller drikkevarer som er underlagt beslag.

Inntil videre og inntil nærmere ordre fra Statspolitiet, fører De oppsyn med beslaget og beholder nøklene til de beslaglagte rum.

De må ikke overlate disse til uvedkommende eller gi uvedkommende adgang til beslaget uten etter ordre fra Lederen av Statspolitiet.

..... den 20/6 1943

For lederen av Statspolitiet
etter ordre for inspektøren
Leif Carlsen, politibetjent»

Ferdakar fra gamle dager.

Fra årboken 1944

Dette er god kulturhistorie – og verdt å vite:

«Farveg og ferdsl i gamal tid gjennom Neadalføret

Av O.B. Flakne

Kongane fór ikkje opp i Selbu og «gjorde opp» i gamal tid, ikkje har det stått noko større nemnande sjøslag på Sålåsjøen heller, så det er ikkje der mor Noreg har dei store sogeminnestadene sine. Men tru ikkje for det at dalføret har vori nokon avkrok lell! Inga norsk bygd var avstengd frå utanverda før dei gilde vogn- og jarnvegane kom, og folk slutta med å kjøvje, ride og gå. Før den tid gjekk kjøv-vegane både på langs og tvers. Og vinters tid sette dei trugane på og køyrde dit dei ville nær sagt. Salt og ymse matvarer og mangt anna var slike ting dei måtte ha, og da dei måtte til bys og marknads både med kjøp og sal, så kom ferdsla i gang av seg sjølv. Handelsferder til Trondheim, Røros, Østersund og Levanger var derfor nokså vanlege, og nokor avstengjing var det aldri tale om.

Enda mindre grunn kunde det vera til det i Selbu og Tydal, for her gjekk det frå urminnes tid ei stor trafikkåre gjennom dalføret og austover Skardøra til Herjedalen i Sverige.

Den svenske geistlege og lærde Olaus Magnus har teikna denne vegen stort opp på eit Norden-kart han fekk trykt i Venezia i 1539, og han skildrar i livfulle fargar den farlege vegen over fjellet, «Via Montanorum» som han kaller han. Men vegen er nok eldre. Olaus Magnus veit å fortelje at det skal vera dei gamle kongane som har rutt eia gjennom Skardøra, og det kan vera mykje truleg. Det vart i alle all bygd fjellstovor for ferdafolket. Stugudalen er enno eit tanneminne om det, og det var to fjellstovor til austafør grensa. Eit av dei vart kalla Biskopsstugu, og det namnet fortel at erkebispem i Nidaros fór her austover på visitasferd til Herjedalen. Postvegen gjekk og her, heilt til fylket vart svensk i 1645. Etter den tid prøvde den svenske regjeringa å stoppe ferdsla over til Noreg og draga andelen austover, men herjedølene var konservative, så det gjekk ikkje. Langt fram på 1800-talet kom dei lange radene med ferdaskjørarar nedover dalen, 50-60, ja, opp til 80 hest i fylgje, og slik ende strøa attende og. Da vanka det mykje moro og mykje skjenk. Dei som var mest spandable, sende brennevinskaggen attover frå fyrste hesten, og den gjekk da frå mann til mann og frå kjeft til kjeft og vart som tidast tom til han nådde siste hesten. På kvilestadene der dei overnatta, var trengsla så stor at det låg mann ved mann og sov, akka tett saman utover alle golv. Skulle nokon ut, måtte dei gå på ristebommene eller ferdaskrina, så dei ikkje skulle risikere å trampe folk forderva.

Men det var nok ikkje berre dei meir eller mindre fredelege andelsferdene som fór her. Via Montanorum har sett store rigsherar draga seg som lange ormar over viddene, somtid norske og somtid svenske. Det vil føre alt for vidt å rekne opp alle dei. Berre dei iktugaste skal bli nemnde. Den fyrste ein veit om, var kan hende kong Sverres her i 1177, da han kom nedover dalføret på veg til Nidaros og terga på seg selbyggjene, som 360 mann sterk tenkte å ta an i ryggen. Men han var ikkje lurifas for ingen ting, han gjekk dei in krok forbi, stal båtane frå dei og la seg i 14 dagar ute på ein holme Sålåsjøen og tvinga dei til å skaffe seg kost og tæring for umaken. I januarufreden 1563-70 kom svenskane minst to gonger over Skardøra, og da brende dei så uforbarmeleg at det stod att berre eit bur på Hresli som dei ikkje fekk svidd av. Største heren kom Carl Sparre med den 9. juli 1678. Det var eit fylgje på 2000 mann og 1200 hest, og der segna. Men han måtte snu i Selbu ved Rolset og fara søraust

over fjella. Han brende 13 gardar på tilbaketuren og fór så til Røros og brende der og. Eit minne vart att etter honom på Rolset: brennevinsflaska hans, som er kunstferdig nok, og som no er å få sjå på Selbu bygdemuseum. Det var fælt korleis dei for åt i krig i hine tider og. Ein gong kom det eit heilt kyrkjesokn frå Herjedalen med krøter og husbunad flyktande unna ein vetteslaus herfører og slo seg ned for ei lenger tid austmed Essandsjøen. Men tristaste hende er likevel Armfeldts tilbaketog i 1719. Han kom Bukkhamarvegen over frå Haltdalen og tok ein farleg veg nordaust oppover fjellet frå Østby over Essand og til Handøl. Det gjekk gale som vi veit, forferdeleg gale, så det er den største militære katastrofe som har hendt gjennom alle hundreår i Norden. Armfeldt fekk i sanning røyne at fjellet ikkje er å spøke med vinters tid. Her hjalp inga mannemakt, om det så var tusen på tusen.

Det same fekk bygdefolket kjenne og så mang ein gong. Ikkje minst kvernfjellskarane som baska seg på ski aust i Høgfjellet og hogg ut mølnesteinar åt folk. Her har mang ein hardhaus mått bukke under for ei ubendig naturmakt. Men minnesteinane står så einslege att og fortel om det umenneskelege slitet og den såre tragedien da seige arbeidsnevar knepte seg saman og la seg til kvile i det linkvite og mjuke, men iskalde svøp som snøen gav. Stein ved stein, den siste reist over eit ulykkeshende så seint som i 1907. Frami sentrum av bygda kan ein no få sjå korleis fjellkarane budde og arbeidde. Det er bygdemuseet som har fått sett opp ei av dei gamle stovone frå eit fjellarbeid, og som fortel om ei verksemd som gjorde bygda kjend utover Noregs land og enda lenger og skapte arbeid og ferdsel vide i kring.

Minne om alt dette arbeidslivet og om all denne ferdsla til fjells og til bys er enno levande mellom folk. Og friskt og fengjande kan dei fortelje. Synlege minne til stadfesting og utfylling samlar seg meir og meir på bygdemuseet. Og som sagt: Har du det ikkje alt for travelt, så hefte på og ta deg tid til både å sjå og høyre. Det kan snart bli til gjensidig glede, både for den som fer gjennom dalføret, og folket som bur der.

O.B. Flakne»

Et artig, lite «notat» om Gjevilvatnet – og litt til:

«Notater fra gamle dager

Av Knut Rolvsjord

Sogneprest Gjert Jul Feldtmanns beskrivelse over Opdal for 210 år siden berettes: «Alle Vand og Søer, som ligger i Øster og Sønder, ere nogenledes Fiskerige, men de i Vester ikke: iblandt disse ere et 2 Mile langt kaldet Dievle-Vandet /: fordi gemene Mand jevnlig der vil have seet adskilligt Spøgerie /: som aldeles ingen Fisk haver og skal være u-sigeligt dybt.»

Navnet Djevilvatnet holdt seg til det på kartene ble skrevet Gjevilvatnet.

Vatnets strandlinje har engang ligget omtrent 10 m høyere enn nå. Den har gått noe lenger inn mot Gjørdedalen.

Snøbilene var gode å ha i Tydal når brøytebilene ikke klarte å holde veiene åpne. Her er «Selburuta» fotografert med sjåførene Sverre Aas (t.v.) og Gunnar Hårstad. Ekspeditør Ola Hilmo i midten. Fra 1950.

Det sies at under storflommen i 1789 brøt Blåhøtjønna ut, og Gravbekken, som da tok nytt får, buldret slik, at det hørtes helt fram i bygda. De veldigste steinmassene som er opplagt på østsiden av bekken, og spor etter et gammelt bekkefår synes å bekrefte riktigheten av dette.

Ørret har det vært i Gjevilvatnet i over 100 år. Jakt og fangst har i disse trakter vært drevet fra gammelt av. Ingen vet hvor lenge.

Flintfunn viser at det sannsynligvis har ferdes folk der i steinalderen. En gammel jernøkse er funnet i Gjevilvatnet.

På Falkfangerhø ved Blåhø finnes spor etter hytter eller kjellere for falkefangst, antagelig fra det attende århundre.

.....»

Fra årboken 1951

Foreningens mangeårige sekretær hadde allsidige interesser!

«Litt om rakørret

Av Magne Haave

Jeg vet ikke hvor meget en skal tro på historien om bruk av knappenåler til fiskekrok – har aldri selv prøvd – men utenkelig er det ikke at smågutter kan ha vært heldige på bryggekannten eller ved bekken med så enkle fiskegreier. Ett er iallfall sikkert: den gutten som har prøvd seg på fiske i unge år, han vil bevare gleden ved å fiske langt opp i støvets alder. Han vil i de lange vinterkveller stelle med stang, snelle og fluer på en rørende måte som vitner om gleden ved det frie liv som kan leves langs bekk, elv eller vatn når fisken «slår» i de duse sommerkveller. Ja, det er vel nettopp gutten i mannen som får ham til å «leke» med fiskesakene sine. Og likesom jakten har sine historier – usannsynlige som bare det – men sanne (kors på halsen), så har fiskeingen også sine gode historier.

Men en hobby koster mere enn omtanke og tid, og her er fiskerne i faresonen, for tilhører en en lykkelig familie, forlanges det bevis, kort sagt: fisk i gryta eller panna. Og er vi først kommet inn på de kulinariske nytelser, så la det være sagt straks: Vi fiskere har en mulighet for å få plassert all overfloden (hm!) som andre kan missunne oss. De tusener av oppskrifter på fisk av alle slags overlater jeg til fru Schønberg Erken og alle hennes fortreffelige medsøstre. Jeg vil bare nevne: *rakfisken!* Kjære leser, tenk nå ikke straks på brune og blå fluers leik bak låveveggen, på Lamofjære eller klæklyper, men bli med på en liten rundgang til kjente matskjønnere.

Vi starter hos salig *Hanna Winsnes*, som ikke synes å vite noe om rakfisk. Det eneste hun kan bekvemme seg til å ta med i sin berømte Kogebog er om Laxebug: «Denne saltes først en dag i troug. Derpå rulles den sammen med så meget salt indeni som man kan få til at ligge der. Den ombindes med sterk tråd og lægges ved siden av den saltede lax. Laxebug spises raa som speget til sød suppe og Øllebrød, men den kan også tages ind til Frokost og Eftermiddagsmad.»

Vår neste visitt gjelder hr. *Clemens Bonifacius* – alias eventyrkongen Peter Christian Asbjørnsen. Han kunne mere enn lyve oss fulle med sine vidunderlige eventyr, han ga også ut en kokebok! Der finner vi følgende: «Den nytte, som man hidtil her i landet har gjort sig af Laxen og især af den fede Fjeldørret, den tid den er i sin bedste tilstand, fra fiskeriets begyndelse og til ud i August, er ringere end den burde være, thi saltet, røget eller som *Ragefisk* udbringes den ikke til den værdi, hvortil den kan udbringes som færsk eller nedlagt på de bedste måder, og den fjeldørret som faldbydes i vintermånederne har kun i ukyndiges smag og øine nogen værdi, da den almindelig ikke har mere end navnet igjen af hvad den er som bedst.»

Ja, slik fikk vi da vite at Asbjørnsen ialfall visste om rakfisk, men han hadde altså ikke svært meget tilovers for den. Dette kan vel også ha en annen forklaring. Vi må huske at fisk for ikke så mange årtier siden, ja mange steder den dag idag, ble regnet for mindreverdige kost. Fisk var fisk og kjøtt var mat. Ukjent er det ikke at leiefolk på landet flere steder betinget seg ikke å få laks mere enn tre ganger i uka.

Nå er det som kjent like mange måter å legge ned rakfisk på som det er fiskere. For å få litt orientering om spørsmålet, har jeg derfor spurt endel glødende rakfiskeksperter om deres mening, og her er

fellesnevneren av disse:

Bruk fet, stor ørret. Røye kan også brukes med fordel, men den får ikke ørrettens festlige rødfarge. Fisken må være helt fersk når den blir lagt ned og ikke skadd på noen måte. Den gjøres opp på vanlig måte. Blodranna fjernes omhyggelig og bukhulen skrapes for slinter og hinder. Fisken vaskes til alt blod og slim er fullstendig fjernet. Tilslutt tørker en fisken i et rent klede. Saltingen foretar en i en ren trekopp. Glasskarr kan også brukes, men disse har lett for å knuses ved transport, og er derfor ikke å anbefale. Saltingen (med eller uten sukker) kan være mere eller mindre sterk. Ved for sterk salting modnes fisken senere. Fisken legges i butten med ryggen ned. Det danner seg snart lake over fisken, og det er av stor viktighet at denne laken alltid står over fisken. En må derfor legge press på fisken og sørge for at laken ikke renner av så luften kommer til. Litt øl og en dram på toppen når butten er full, skal gjøre rakørreten særlig god, påståes det.

Hvis modningen går riktig for seg, skal septemberfisket ørret kunne serveres til jul. Ved servering er det mest alminnelig først å flå fisken, vaske den i kaldt vann eller skummet melk og servere den med godt smør, flatbrød og poteter. Øl og dram etter smak og trang.

La oss så høre hva vår fremste fiskeekspert, *Jacob S. Sømme*, sier om rakfisk: «Fiskestørrelsen bør være fra ½ til 1 kg. Det er av stor viktighet at fisken er ferskest mulig. I sommervarmen skal det lite til før fisken blir laus i kjøttet (løsner fra bena). Den er da ikke skikket til rakfisk. Når fisken er omhyggelig rensset, vaskes den i vatn. Det er særlig viktig å få bort blodranna langs ryggbenet, all urenslighet og alt slim. Særlig av hensyn til det siste er det viktig at ikke fisken tørker inn etter fangsten. Når så fisken er vasket, tørkes den med et rent klede og legges ned i ein rein trekopp (ikke av furu, som gir smak). Først drysses et tynt lag salt i bunnen på koppen. Hver fisk (med eller uten hode) trør en så godt med salt i buken, særlig omkring svelget, snur det etpar ganger i salt på et fat og lar dette saltet sitte på. Fisken legges nå ned i koppen med buken opp og lagvis med hode og spor annenhver vei. De minste fiskene legges ytterst av hensyn til plassen. Når et lag er lagt ferdig, drysser man litt salt over og begynner på neste lag. De forskjellige lag bør ligge samme vei for å beholde fasongen på fisken best mulig. Når koppen er fylt, dekkes den til så ikke fluier eller annen urenslighet kommer til. Etter 4-5 dager kan

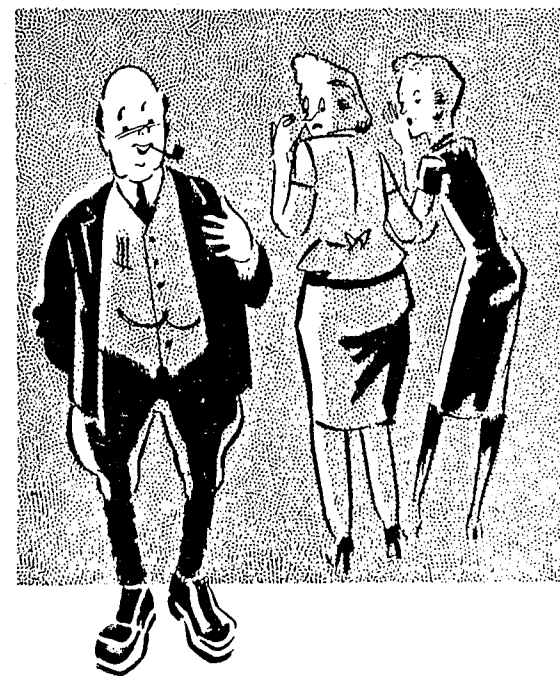
koppen etterfylles med noen flere fisk, idet saltingen gjør at fisken synker sammen noe og det blir lake i koppen. Denne opprinnelige laken bør en la fisken ligge i, da dens sammensetning har stor betydning for de prosesser som finner sted. Hvis en må fylle på mere lake, bør denne være så sterk at en rå potet flyter (1-2 kg salt på 10 liter vann er passe)».

Gunnar Hofstad fyller gjerne etter med en flaske Pilsnerøl. Dette gir fisken en egen aroma som mange setter pris på. Sømme gir også anvisning på Pils eller Bokøl av samme grunn. Mange bruker litt sukker til laken. Det gir en sikrere gjæring og gjør fisken noe smidigere så den kan smøres på flatbrødet. Flere jeg har spurt om dette med sukker hevder at laken blir mere skikket ved bruk av sukker. Forholdet mellom sukker og salt kan variere nokså meget. Min gode venninne *Ida Brandtfjeld* ved Essandsjøen, som etter mitt spørsmål om bruk av sukker: «Ja, hvis en har råd til å bruke sukker.» På direkte spørsmål om forholdet mellom sukker og salt svarer hun enda mere diplomatisk: «Derom tier historien.»

Ja, ja, hun betrakter nedlegging av fisk som litt av en hemmelig kunst, og det er det vel også. Jeg gleder meg alltid over den rakfisker hun skaffer meg til en liten festaften i gode venners lag.

Ludvig Sivertsen frarår bruken av sukker. Han framholder også dette med absolutt renslighet og bruker 60 gram salt til hver kg fisk. En unngår på denne måten den ubehagelige lukt og stramme smak av den ferdige rakfisk. Gjæringen tar noe lenger tid uten sukker, men som nevnt unngår en da ubehaget ved lukten. Apropos lukten. Det er mange som hevder at det *skal* lukte av rakfisk. Dette må være galt, da lukten skriver seg fra en skadelig prosess som bakterier framkaller. Bakteriene danner nemlig ved passende temperatur svovelvannstoff og amoniakk, og begge disse stoffene utgjør en vesentlig del av all vond lukt som omgir oss. Modningen av rakfisk er noe helt annet, idet den beror på vevets selvoppløsning – autolyse. Denne tar til straks fisken er død og er en spaltning av muskulaturens eggehvite. Blir fisken utsatt for for stor varme og gjæringen økes ved sukker, vil bakterievirkningen bevirke forråtnelse, og det er vel ikke meningen. Rakfisk bør ikke lukte vondt. Den skal være så løs at den kan smøres på flatbrød.

Ja, den rakørreten – den kan være skyld i mangen feiltagelse. Ved

avslutningen av et av Trøndelags større sprøtsstevner var det god gammel skikk at gammelkaran og funksjonærene møttes til en hyggelig kveld. Blant de første var en eldre pasjonert sportsfisker. Han gikk under stevnet mellom tilskuerne og riktig koset seg – ikke bare over de strålende resultater, men kanskje vel så meget ved tanken på den lekkerbisker han hadde med seg til kveldens festbord. En og annen fin-neset byfrue så etter den aldrende herre, rystet på hodet og tenkte: Stakkars mann, han er nok blitt gammel, nå, og vet ikke riktig å ta vare på seg selv. Men rakørreten som han bar innpakket i jakkelommen, ble vederfare all rettferdighet og spist under stor munterhet senere på kvelden – selv om odøren var vel sterk.

I fem somre på rad tilbragte jeg endel av ferien inne ved Sølensjøen og fikk da servert rakørret på en forunderlig måte: Herlig rømmegrøt som skinet i gul overflod, kanel og mye sukker – en herrerett som lett tar knekken på den grådigste appetitt – hvis det ikke hadde vært denne hersens rakørreten! Tynne skiver av den delikateste rakørret var plassert oppå rømmegrøten. For en kombinasjon, syntes vi. Den herlige grøten frydet øyet. Men rakørreten minte en om Vinmono-

polets stive priser, og en ble gram ihu. Kombinasjonen var rent ut sagt fortrekelig, og ingenting kan ødelegge et måltid som fortrede- ligheter. Enden på det hele ble en nokså dyster livsfilosofi, som best uttryktes i følgende: Det beste ved rakørretten er nå drammen, da! Nå, livsfilosofien har endret seg med årene. Rett tillaget greier rakørretten seg uten den kostbare drammen. Og hvis husmoren har den rette forståelse av herre-retten rakørret, så kan hun servere den flådd og oppskåret på pyntede fat, gjerne med rykende varme poteter. Smør og flatbrød hører absolutt med. Prøv en gang med erteflatbrød, det er alminnelig på Hedmark. Og vil hun lage en raffinert og ypperlig forrett til særlig fint selskap, så serverer hun rakfisk sammen med remoladesaus og hvitvin. Drammen får da bli en personlig smaksak.

Vel bekomme!»

Slik skal appeller lages; informativt og formsikkert!

«Litt mere fantasi

Av Arne Falkanger

«Undrer mig paa, hvad jeg faar at se over de høje fjælle?»

Trangen til å oppleve noe bærer vi alle i oss, og utferdslysten har alltid vært sterk hos nordmenn. Til fjells vil folk gjerne, men hvorfor trækker både unge og gamle bare de gamle kjente stier? Gamle ruter kan naturligvis gi nye inntrykk neste gang, for utsikten skifter med været, med tid på dagen, med årstiden og hvilken vei ruten gåes. Men allikevel: Det har aldri vært T.T.'s mening at alle bare skal følge de merkede ruter. De er først og fremst til for de uerfarne fjellvandrere. Når en blir kjent med landskapet, bør en legge iallfall noen dagsturer utenfor vardingene. Det gir en egen spenning å legge sine egne ruter. Først går en turen på kartet, og så slipper en å gå og kike etter neste røde merke. Da sikter du på mål som ligger lenger borte, og du kan ofre hele oppmerksomheten på alt du ser rundt deg og med full avspenning slentre av gårde slik som du synes det er mest naturlig å legge ruten. Turen kan bli litt tyngre og lenger, men også mye morsommere. En smule mer strabasser skulle iallfall ikke bety noe for ungdommen, og de unge burde nettopp ha lysten til å se «over de høje fjælle».

Trollheimen og Sylene er ikke særlig store fjellområder. De vanlige ruter er avvekslende, men det er mange andre fine turer som en selv kan legge opp. Se på kartet og bruk fantasien, og du skal se at du snart får smaken på «villfjellet». Det er liksom storheten, ødsligheten og idyllen blir mer intens når vandreren går sine egne veier i fjellet.

Skal jeg nevne noen umerkede ruter eller overlate det til din egen fantasi? La meg bare komme med noen antydninger. Hvis en får skyss tvers over Gjevilvatnet, er det en flott tur over Oklas topp bortover styrtingen mot Gjevilvatnet og ned til Kåsa eller Storli. Fra Gjevilvasshytta er det også en fin tur når en går opp på Blåhø innom østkanten av den bratte fjellvegg, over toppen og ned på den vante varding ved Kamtjern. Fra Trollheimshytta kan en legge turen over Finnskaret, gå opp på plataet på østsiden av Slettådalen framover mot Mildalsglupen, over Falkfangerhø og ned på vardingene under Tyrikvamfjellet til Gjevilvasshytta. Fra Kårvatn er det en interessant

tur om Neådalsstigen, bratt og nokså meget utpå stupet, men fra Neådalen i lett terreng innover mot Tohatten, østom den og ned til Lontjern og videre til Storli eller Kåsa. Jeg er sikker på at ingen vil angre på noen av disse turer, og der er mange flere.

Jeg vil nytte høvet og gjøre merksam på to nye merkede ruter som begge starter fra Kåsa eller Storli. Den gamle ruten til Inderdal går nede i den oftest våte dal. I stedetfor kan en ta innover på den andre siden av Kringelhø langs Langevatn, og her er det vakkert. Fra vestenden bærer det bratt ned fjellveggen til Reindalen som er lett å gå. Utsikten til Inderdalen i all sin storslagenhet åpner seg etter hvert, og så bærer det bratt ned til selve Inderdalen. Det er ca. 7 timers marsjtid.

Den andre ruten går oppover langs Sløbekken til Gregorskaret, og hele tiden med flott utsikt mot Trollheimen. Så vær det innover Svartdalskollen i 1400 meters høyde og nå mot nye prektige utsikter mot Sunndalen og Dovretraktene. Så nedover i Volladalen forbi den hyggelige Vollaseter med vakkert dalskue og ned den bratte lien i stadig fall, men på lett og god sti til Vollan gård i Sunndalen. Gangtiden er 6 à 7 timer.

I Sylene kan en også legge mange morsomme turer utenfor rutene, men en kan lettere komme ut i myret terreng, og da kan dagsmarsjen bli atskillig tyngre enn beregnet. Den nye Schulzhytta har åpnet et stort område, for den ligger som et sentrum i rutene mellom Tydal, Selbu og Meråker. En dagstur på Fongen er ingen dårlig idé. Fra Nedalshytta kan en gjøre mange lønnsomme turer til de omliggende fjell.

Hvorfor absolutt gå den nye Sylsjøveien hele 8 km, når merkingen gjennom Skardøra fører deg helt inn til Sylsjødemningen, over denne og videre i lett og tørt lende ned i den vakre Nedalen? Marsjtiden Væktarstua – Nedalen er ca. 6 timer.

Skulle vi ikke snarest få avlivet myten om at en bare kan nå toppen på Storsylen fra svensk side? Toppen ligger i Norge, og varding fører fra Nedalshytta og helt opp på «bandet».

I Orkelsjøtraktene kan en fjellvandrer følge seterveier eller gå fjelleies på kryss og tvers mellom setrene og ha en herlig ferie.

Appellen blir – gå ikke *bare* etter de opptråkkede stier, men bruk fantasien, og legg også dine egne turer. Av egen erfaring vet jeg at en vil ha megen glede av det.»

TT hadde i mange år en aktiv dameforening som sørget for mye utstyr til hyttene. Her er foreningen i 1947 i full sving med symaskinene.

Fra årboken 1957

Vi tillater oss – uten forfatterens, Dagfinn Rians tillatelse til å «sakse» hans sommerfortelling.

Her kommer 15-åringens sommerfornøyer – slik han drømte om dem ved eksamensbordet sommeren 1957:

Fortell om de sommerfornøyer du setter mest pris på

Av Dagfinn Rian

Helt fra jeg var ganske liten, kan jeg huske at far hver vår har spurt oss hvor vi helst ville tilbringe sommerferien, og svaret har alltid vært det samme: «Ved Grønsjøen!» Hendte det så at far eller mor likevel kunne foreslå et annet sted, var det aktuelle spørsmål straks dette: «Går det an å fiske der? Kan vi ro? Finnes det seter i nærheten?»

Slik lød spørsmålet i år også, for ingen av oss guttene kan lenger tenke oss en sommer uten sprudlende fjellbekker, mørke, tause skoger og værslitte seterbuer på grønne voller utover de grå heiene.

Her kan vi gå lange turer over fjell og myr, bli kjent med naturen og samle nye krefter til slitet og maset i en trist og larmende by. Ikke noe kan vel gi slik sjelebot som det å stå oppe i lia og se på at solstrålene bryter over de kanskje enda snødekte fjella i øst. Det er som et nytt pust av liv sitrer gjennom en når en ser det rødgylne skjæret over myrer og blålige fjell, og når et flammende fargespill danser over blinkende fjellvatn innover vidda.

Når morgenbrisen litt senere stryker lett og sval over værharde fjell og doggvåte setervoller, da treffer du oss ned på bredden av et vatn. Her kan en stå i timevis og la sluken suse utover blinkende småkrusninger, mens bølgene med en sakte, litt vemodig melodi skulper mot småsteinene på strandbredden. Stille og glidende, men sprudlende fulle av liv presser de seg mellom steinene, hopper høgt opp og kastes ned igjen mens de knuses og blir til glitrende perler bortover svaberget.

Mens frostrøyken enda siver kald over myrene, tar fugleleiken til oppe i åsen. Det er som hver muskel i kroppen din skjelver av fryd når du ligger flatklemt i lynget mens du stadig åler deg nærmere og nærmere den spillende fuglen. Men vær stille! I begynnelsen av leiken er den enda så vår at du lett kan skremme den. En kvist knekker, og det er som et pust av noe kaldt går gjennom skogen når den tunge fuglen med butte vingeslag braser vekk mellom granene.

Men nå må du snart til å tenke på å få opp garna. Du drar inn sluken for siste gang den morgenen, samler sammen fisken og begir deg frisk og opplagt på veg tilbake til hytta ved Storvatnet. Du hopper over en grå, halvt nedfallen skigard og tar vegen rett over ei duvende eng av tjukt fjellgras hvor doggen skaper millioner av glitrende perler i solskinet. Men der du har gått, blir det ei lang, grønn stripe i graset, ikke før etter neste doggfall vil den igjen glitre som et eventyrslott.

Nede ved sjøen skyver du båten varsomt ut og ror med lette åretak ut på den speilblanke flata, brisen har forlengst lagt seg. Borte i sundet plasker det iltert i vassflata. Det står fisk i garnet! Jo, livet er frydefullt!

Mens kåte raut og skranglende bjeller forteller at nå slippes buskapen ut fra setra, sitter du i fjæra og gjør opp den fisken du har fått. Du har vært heldig, det er nok ikke hver morgen at du har med deg noe som er verdig til å legges i steikepanne når du kommer heim.

Fornøyd sleger du de sleipe fiskeinnvollene langt utover vassflata, så det plasker iltert i småbølgene. Helst burde du vel ha gravd innvollene ned, men hvem orker det? Litt må det jo bli igjen til lom og måse også.

Utpå dagen går du tur. Går over myrer og heier, gjennom skoger og lier, over åser og fjell. Du vasser grunne viker og skummende fjellbekker, klatrer ossider og sklir bergrabber, lærer naturen å kjenne.

Høgt oppe i ei bergside ligger et fjellvåkereir. Ivrig og opplagt gir du deg i kast med fjellsida for å nå opp. Fingrene klorer seg fast i revner og røtter, i hyller og framspring. Pustende og pesende blir du stående oppe i fjellsida mens svetten driver av deg. Stolt skuer du utover fjell og myrer, daler og fjorder. Ja, langt mot vest kan du endatil skimte havet. Dette riket er ditt! Her er du konge! Ingen kan nekte deg å være det.

Eller kanskje det er noen som kan likevel, for høgt over deg lyder et skrik. «Pluii!» skriker det. «Pluii! Pluii!» Det er fjellvåken. Mon det betyr at den krever retten av deg? Å nei, selv om den er en rovfugl, så skriker den ikke etter makt, men liksom mennesket skriker for fred og trygghet i verden, skriker den for stillhet, trygghet og fred i fjellriket.

Fra årboken 1962

Tidligere domkirkearkitekt Wilhelm Swensens sjarmerende artikkel om Trøndelag som «Norges hjerte» hadde bl.a. disse avsnittene:

Norges hjerte

Av Wilhelm Swensen

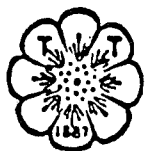
Det fortelles at Bjørnstjerne Bjørnson svarte på spørsmålet om hvor det vakreste sted i Norge fantes: Jeg har stått på Rolsbakken! Et svar fra Bjørnson var så kategorisk at det av folket ble betraktet som lov. Det vakreste sted i landet ligger i Trøndelag. Trønderne selv kan nok godta det, selv om det ikke kan sies åpenlyst, og enhver fri trønder forbeholder seg retten til et indre forbehold angående selve stedet, for her er meget å velge mellom, både av tradisjon og framskritt – det «– som fremad skrider om enn det glider en smule dorsk», som Ole Vig synger.

Han var trønder og visste hva han snakket om. Vinje hadde jo også stått i Trøndelag og sett fagre fjord og bygder.

Ser en til turiststrømmen, synes St. Olavs kirke ennå å eie sin dragende makt. Sagaens ord: «Paa hver sti drev det folk», er like levende som i middelalderen. Men i dag tilbakelegges de ofte lange strekninger gjennom Trøndelag med en hast som for tiden ikke kunne tenke seg. Allikevel fester naturopplevelsene seg, og Trøndelag trer fram i øyeblikksbilleder av den varierte og rike natur. Øyet som søker ut over dette merkelige midtrike som tvillingfylkene danner, finner havet som bruser mot den nakne kyst, mot båer og skjær – ser mot de svære øyene i leden – den brede fjorden og de smale sund, ser de smilende egner med fete gressganger og den karrige fjellgrennen – ser de tunge skogene og de steile fjell og viddens fred – alt bundet sammen med landets historie til eventyret Trøndelag.

Her er landets hjerte!

Ingen kan skrive om blomster som Olav Gjærevoll. Om T.T.'s blomst framfor noen, kunne han fortelle:

Reinrose *Dryas octopetala* L

Av Olav Gjærevoll

Trondhjems Turistforening har som sitt emblem valgt reinrosa. T.T., reinrosa og fjellet hører sammen. Som vi senere skal se, kan vi nok møte reinrosa også utenfor fjellet, men først og fremst er den fjellets rose. Vi finner den slett ikke over alt, men er den først til stede, opptrer den som regel i store mengder.

Ei reinrosehei med tusener av blomstrende individer er en slik skjønnhetsopplevelse at jeg ville såre både andres og min egen naturkjensle hvis jeg skulle forsøke å skildre den med min fattige prosa. La meg heller gi ordet til professor Nordhagen. I sin store

avhandling om Sylenes planteverden har han gitt en begeistret skildring av reinroseheiene på Storsola: «Når botanikeren etter en tre timers tur setter foten på skifer, får han sin belønning! «Reinroseflo-raen» som allerede i 1812 hensatte Christen Smith i begeistring og hvis skjønnhet Axel Blytt har skildret gang på gang, brer seg ut foran våre føtter. Jeg har sett de marokkanske steppers *Asphodelus*-flor, Atlasfjellenes mørkfiolette lavendel-kratt og Schweizer-alpenes henrivende enger, men mitt hjerte tilhører den nordiske *Dryas*-hei! Som nysnø lyser det riktblomstrende, hvite teppe hvor gule murer, blå veronika og blå mjelt og rødmende fjellsmelle danner praktfulle buketter. Høyfjellets uutsigelige sjarme strømmer oss her imøte.»

Jeg har opplevd dette gang på gang. Det er den samme betagende opplevelse, og hver gang er jeg mer enn villig til å underskrive Nordhagens ord. Den som foreslo reinrosa som emblem for turistforeningen, har utvilsomt opplevd reinroseheiene.

Reinrosa tilhører rosefamilien. Det er ikke alle «roser» som gjør det, nøkkerose f.eks. hører ikke hjemme der. Reinrose er altså botanisk sett helt korrekt. Det skulle forresten bare mangle, navnet er nemlig laget av fjellbotanikeren Thekla Resoll-Holmsen for å unngå forveksling med issoleie, som ofte kalles for reinblom.

Planten er egentlig en dvergbusk. Den ligger helt flatt nede på bakken og danner som regel store matter. Stammene kan bli opptil 1 cm i tykkelse, men da er også alderen betydelig. Det er ikke helt lett å telle årringene, men en alder på minst 100 år er konstatert.

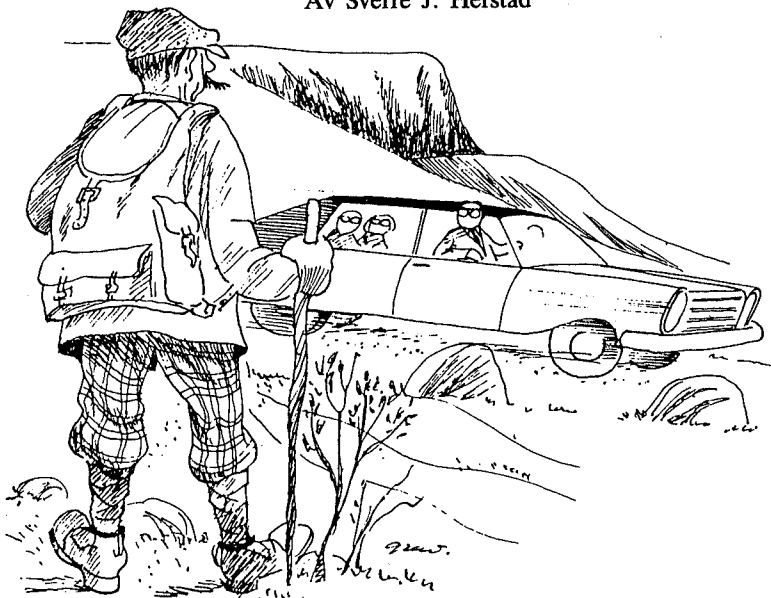
Reinrosa er ikke bare en skjønnhetsåpenbaring, den er en i høyeste grad interessant plante på mange måter. For det ene holder den seg til tørre voksesteder, heier, rabber og rygger. På slike steder er snødekket tynt eller kan mangle helt. Enhver påsketurist kjenner til at snøfordelingen i fjellet er høyst ujevn, det veksler med snøbare rabber og forsenkninger med fonner. I disse forsenkningene vil en aldri finne reinrosa. En hei- og rabbeplante som den, må ikke bare tåle tørke, men også de lave vintertemperaturer som en får der et beskyttende snødekke mangler.

Men hvordan det nå enn forholder seg med de vitenskapelige problemer og hypoteser, kan du slå deg ned på fjellrabben og la deg fange inn av den skjønnhetsopplevelse som reinrosa gir oss. har du ikke mistet ditt hjerte til fjellet før, er je overbevist om at den nordiske *Dryas*-hei vil sørge for det.

Adresseavisens «gnist» – redaktør Sverre J. Herstad hadde følgende betraktninger om bil- og fotturister:

Bilfolket og naturen

Av Sverre J. Herstad

Det synes som om alle de store tekniske fremskritt som menneskeheten presterer er oppfinnelser både til godt og ondt – så også med bilen, som gir oss syvmilsstøvler og velsigner oss med mange og store muligheter. Men som også – og det både i direkte og overført betydning – lokker oss ut på den brede vei som i mange tilfelle ikke bare fører til den fysiske forms fortapelse, men som også bryter den nære kontakt med omgivelsene som vi hadde før vi ved motorens hjelp tok syvmilssteget over fjell og dal.

I dag er jeg redd for at det er relativt langt færre unge og eldre med som kommer i dette mer intime forholdet til naturen. Turbilisten får ofte en slags overfladisk sight-seeing-innstilling til alt omkring seg — det hele blir som en flimrende film, en forflatet opplevelse — uten duft og lyd og alle de tusen små og mindre sansninger som tilsammen er selve naturopplevelsen.

Men problemet bilisten og naturen har også andre og til dels ganske skremmende aspekter som det er all grunn til å trekke frem nå når vi står foran en ny sommersesong der også bilturismen sikkert kommer

til å sette nye rekorder. Når jeg så mange steder har sett ufysiske resultater av skjødesløshet og direkte hensynsløst griseri der store skarer av bilister har ferdes, så skyldes det kanskje nettopp at mange av denne nye tids invasjonstropper i naturen ikke har fått oppelsket en naturfølelse som skaper den nødvendige respekt for skogen og stranda, for fjellet og vidda – for selve landskapet han suser gjennom, men skilt fra ved stålkarosseriets flyvende jernteppe.

Nei, den klassiske fjellvandringens tid er forbi – den som Caspari skildret som en sund, sommerlys, ozonmettet tid. Den vender aldri mere tilbake.

Men det vi har plikt til, alle vi som er glad i norsk natur og som henter opplevelser og verdier der som ikke noe annet kan gi oss, det er hver på vår måte å arbeide for å beskytte det landet og den naturen vi er blitt benådet med mot tankeløs eller forsettlig vandalisme. Bilismen har gjort massene mobile i en ganske annen grad enn før, og masseinvasjonen i fjell og skog har gjort faren for naturødeleggelse så mye, mye større. Vi må derfor prøve å innpode den unge, ofte litt overmodige motoriserte slekt, noe av pionerens respekt for og kjærlighet til den levende og livgivende natur.

Og samtidig gjøre det klart for alle at vi er i samme båt – at den eneste praktiske politikk på dette felt er å gjøre i stand etter seg for andre slik vi vil at andre skal gjøre i stand etter seg for oss.

Hvis ikke, vil bilismens lettvinde erobring av naturherlighetene på mange måter bære nederlaget i seg selv.

Vakkert og stemningsfullt om:

En regnskur

Av Arne Falkanger

Jeg skritter avgårde. Langt oppe ser jeg skaret som jeg akter meg gjennom. Solen varmer, og skjorten havner på sekken. Det kan være godt å la solstrålene brune de vinterbleke skuldre.

Jeg er alene og kan tenke høyt hvis jeg vil eller jeg kan la være å tenke og bare la grønne lier, grå fjell og høy, blå himmel virke ureflektert på mine sanser. Hvorfor ikke legge seg i lyngen på den fine, tørre rabben og koble aktiviteten ut som soltilbederen på svaberget ved stranden? Jeg vet at svetten vil piple frem før jeg er ferdig med lien. Men dragingen oppover er stor, og jeg tar min tørn i stigningen. Der hvor snaufjellet begynner, tar jeg en rast og ser ned mot utgangspunktet hvor bittesmå hvite og sorte fargeflekker beveger seg på grønne setervoller.

En svalende luftning kommer fra fjellene. Skaret er kommet meget nærmere, men jeg har gått her før og vet at det er drøyerer dit enn det ser ut til.

Jeg er ikke på tur for å se nye fjell og enhver sportslig presentasjon er uten interesse. Selv en så fornuftsmessig grunn som «å holde seg i form» er ikke til stede. Jeg er ikke en gang flyktet i nød fra byens mas for å berolige slitte nerver. Jeg har rett og slett søkt til fjells av lyst, og jeg konstaterer at en bølge av glede over gjensynet fremdeles har evne til å trenge gjennom sinnet. Hvis den hadde sviktet, ville jeg følt med dypt ulykkelig. Jeg forsøker ikke å definere min glede, og jeg har heller ikke bruk for en filosofisk forklaring. Jeg nikker til noen store blåklokker og til steindulpen som vipper litt lenger borte og skjenner fordi jeg er kommet inn på dens område eller kanskje den bare vil hilse meg velkommen?

Så rusler jeg videre, og fjellets blomster dukker opp i tur og orden. Reinrosen står i hundrevis som små fløtegule roser. Tjæreblomstens skjønne røde farge lyser i solen. Den yndige moselyng rekker bare noen sentimeter over bakken så jeg må ned på kne for riktig å se den lille femarmede stjerne som grener seg ut over den dråpestore hvite klokke. Hvilken hensikt har et slikt lite kunstverk her oppe i fjellet? I lavlandet er det mange blomster som pranger med sin prakt, men her i fjellet er det noe beskjedent, nesten ydmykt over blomstene. Men

vegetasjonen har en vekstkraft og en forplantningsevne som trer særlig sterkt frem her i høyfjellets karrige jord.

Jeg går opp gjennom ur og over snøfonner, og i smeltevannet vokser isranunkelen som er en kjær venn for fjellvandreren. Bortenfor vannskillet kommer en ny utsikt frem. Det er selve fjellverdenen som åpner seg, og en enslig vandrers stanser og føler seg overveldet og liten.

Solen har skinnet varmt og godt, men bak meg har der tårnet seg opp noen illevarslende skyer, og uventet braker kraftige tordenskrall som kaster ekko fra fjellveggene. Regnet lar ikke vente på seg. Det slår mot nakne skinnet før jeg rekker å få regntøyet frem. Så lar jeg det regne, og naturmaktene driver sitt spill en halv times tid, mens jeg setter min utholdenhet på prøve. Uvilkårlig går tankene til de første mennesker som gikk her i fjellet. Kanskje de bare hadde ugarvede dyrehuder å beskytte seg med og bar på bue med piler og spyd med spiss av flint. Hvorledes virket uvær på slike mennesker? Lyn og torden var kanskje et budskap fra gudene. Men regnet var en gave, for det ga vann i elver og sjøer hvor fisken levet, og væte var bra for elg og rein som beitet. Fisk og kjøtt måtte mennesket ha for å leve. Jeg gjør meg til ett med villmannen, og jeg forsaker min plastikkappe, min termos med varm kaffe fra fremmede land og mine smørbrød med pålegg. Jeg svinger mitt spyd og speider etter reinen. Der borte henger berget utover, og en dyrehud foran kunne gi en slags ly. Reinskjøtt stekt på spidd smaker sikkert godt, og litt vann fra bekken vil jeg heller ikke si nei til selv om regnet vasker nedover meg og etterlater en gysende fornemmelse.

Villmannen har satt farten opp. Kanskje har tanken streifet en turisthytte som skal ligge her i nærheten? Og ganske riktig, der stikker en flaggstang med en vimpel frem, og hyttas gavl kommer til syne. En varm dusj vil gjøre seg godt, tenker villmannen, og hva har de til middag, mon tro? Kanskje mørt og saftig reinskjøtt – og så en halv øl til. Etterpå kaffe i en god stol foran en sprakende peisvarme.

Regnet har gitt seg, og der stikker sannelig solen frem og varmer. Det er deilig å være villmann i Norges fjell i dag.

Herlig humørfyllt om slanke og rundlette «dråker»:

Ei lita vakker rundlett dråk

Av John H. Øverkil

Denne vise er skrevet av stjørdalingen John H. Øverkil for ca. 100 år siden. Den ble første gang trykt i Decohraposten, U.S.A. En venn av forfatteren synes i et innlegg at han heller ville ha de slanke jentene. Da skrev Øverkil de siste 4 versene i sangen.

og Øverkil skrev igjen:

Ei lita vakker rundlett dråk
det er det beste du kan råk
Hu dreg deg åt seg før du trur
når kjærlegheita innpunn bur.

Hu sjer på deg og himmeln står
ti augom henna som ein tår
Du sjer på hu den tårenn kan
du slettittj gløom om du blir mann.

Du sjer da hverken far ell'mor
Vårherre sjøl det sålles gjor'
Og det han gjor' det må stå fast
te tross for spitord skam og last.

Hu hi e fang som sørja di
al tønngsla, sørja glømmes ti
Sjå derfor te at du kan få
ei lita vakker rundlet dråk.

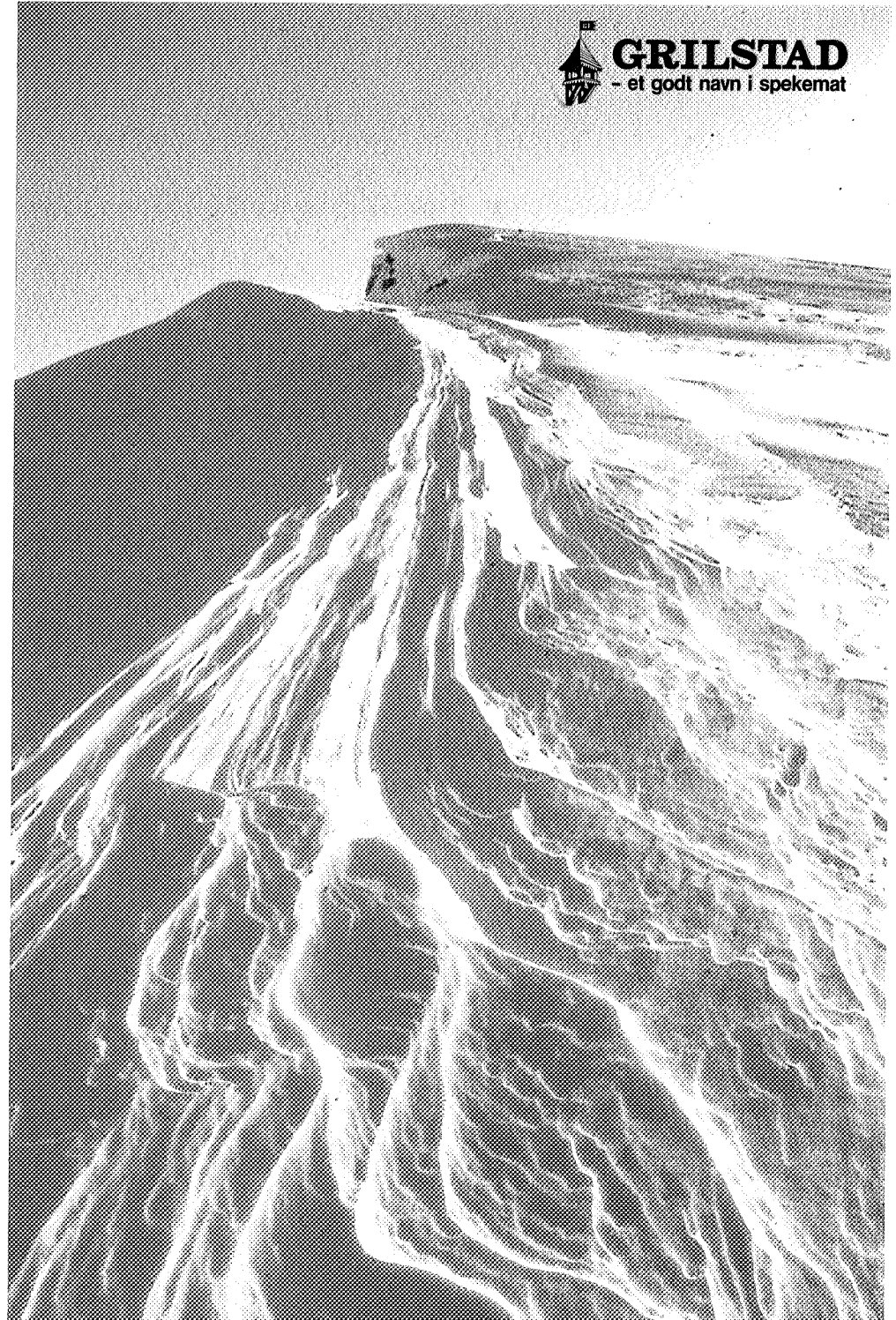
På dette kom en venns tilsva

Æ sjer du hi eit fale bråk
me mi ei vakker rundlet dråk
du ska hå takk æ hjølpe mæg
med dråkjinn heilt foruten dæg.

Æ trur itj førkjån ha non ska
for di dem små å rundlet va'
når berre augom lyse tå
det karan helst kunn' lite på.

Ho e så knap å låvå me
i mat og dreck å sko og kle
og tek i sengjinn lite rom
de' e' de' slitt itt tvilsmål om.

Let berre dråkja da hå fred
for den æ hi æ hjølpes me
leit du deg op i langlet spjåk
æ held mæg åt ei rundlet dråk.

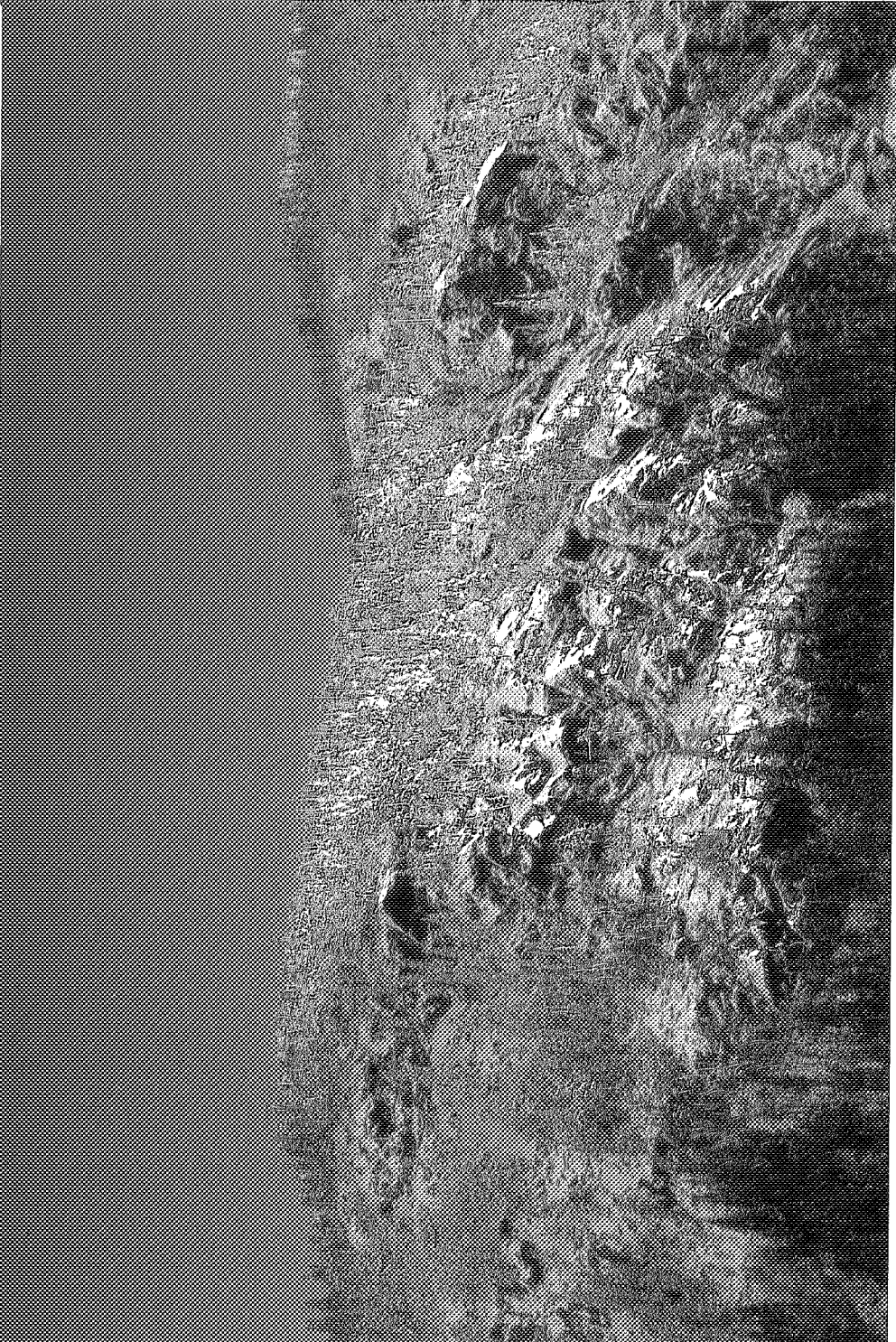
SMITH EA Smith Stat AS
EA Smith Bygg AS
Nordisk Metall AS

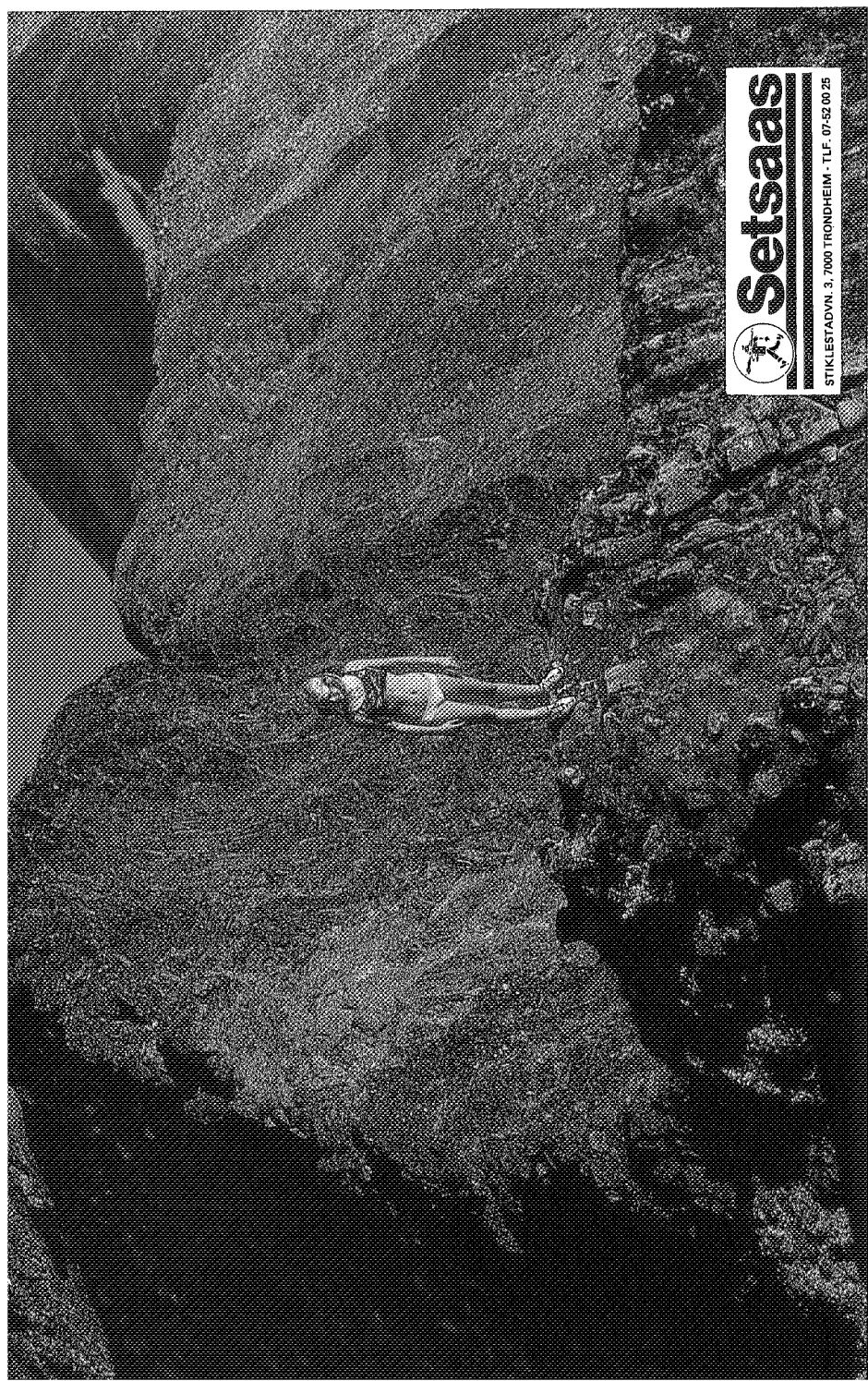

KOBYGG

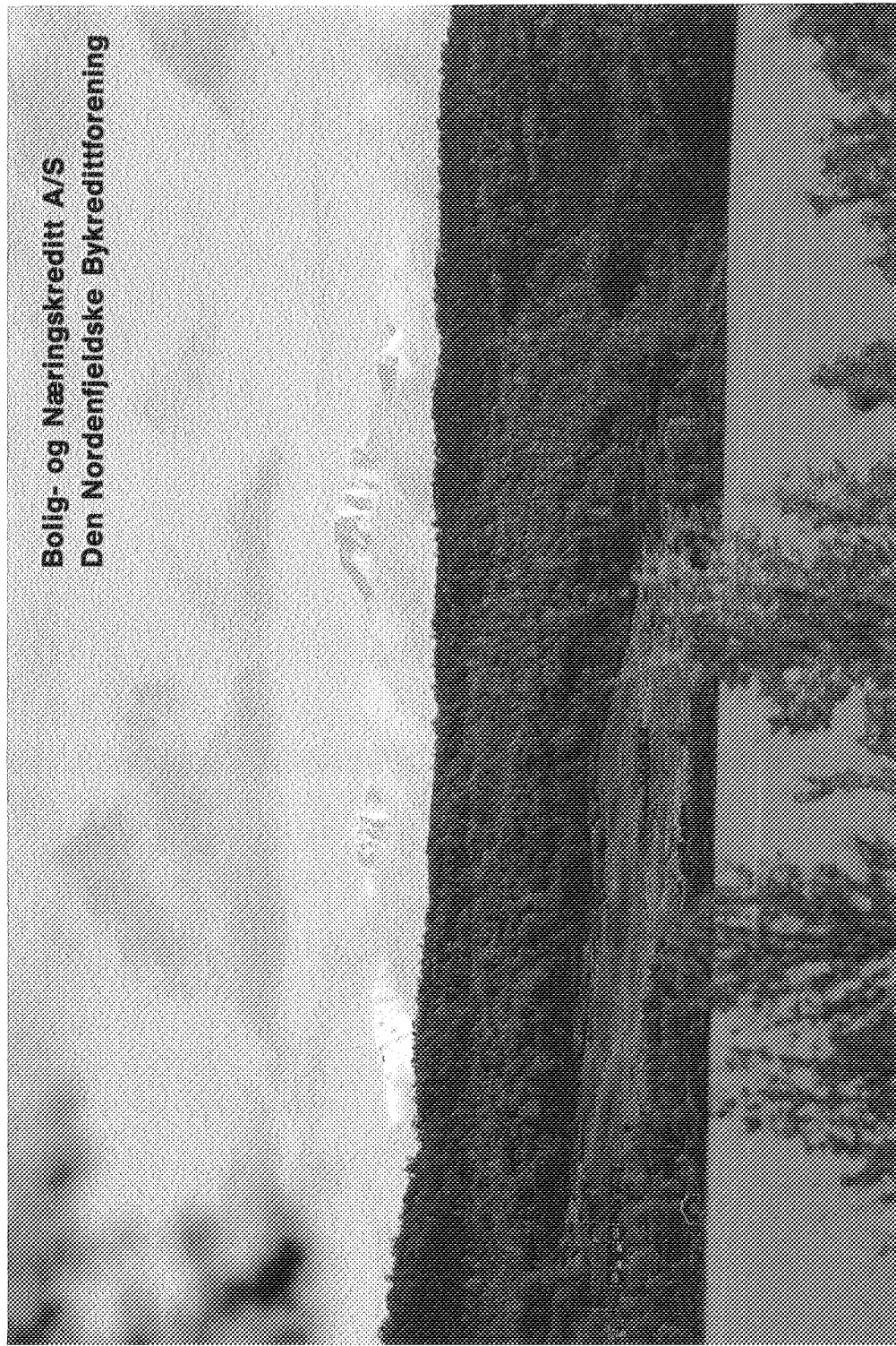
Hans Baucke vei 1, Trondheim
Tlf. 07-94 15 25

FR. MUUS FALCK ^A_S

Bolig- og Næringskreditt A/S
Den Nordenfjeldske Bykredittforening

Årsberetning 1986

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. FORENINGEN

Utmerkelser
Medlemmer
Tillitsvalgte
Tilsyn, komitéer, utvalg
Administrasjon
Møter
Eiendomsgrenser og skjønn

2. TRAFIKKEN I FJELLET

Vintertrafikken
Sommertrafikken
Overnattinger

3. VIRKSOMHETEN I FJELLET

Nybygg og vedlikehold
Varding og merking av ruter

4. INFORMASJON

Publikasjoner
Medlemsmøter

5. FELLESTURER – KURS

Turkomiteen
Fjellsportgruppa

6. REGNSKAP

Økonomi generelt
Regnskap
Budsjett

7. LOVER TRONDHJEMS TURISTFORENING